

6 Sosial-iqtisadi sahənin təsviri

Mündəricat

6.1	Məlumat mənbələri	6-5
6.2	Milli vəziyyət	6-6
6.2.1	İqtisadiyyat	6-6
6.2.2	Yoxsulluq	6-6
6.2.3	Əhali, demoqrafik struktur və etnik tərkib	6-7
6.2.4	İctimai infrastruktur və kommunal xidmətlər	6-7
6.3	Regional kontekst	6-8
6.4	Torpaq sahibliyi və torpaqdan istifadə	6-9
6.4.1	Torpaq sahibliyi	6-9
6.4.2	Torpaqdan istifadə	6-9
6.5	Kommersiya məqsədilə balıq ovu	6-25
6.5.1	Balıq təsərrüfatına dair normalar	6-25
6.5.2	3Ö Seysmik Tədqiqat Sahəsi ilə əlaqədar kommersiya məqsədilə balıq ovuna ümumi baxış ..	6-28
6.5.3	Dənizdə kommersiya məqsədilə balıq ovu	6-30
6.5.4	Sahilyanı zonada kiçik miqyaslı balıq ovu	6-30
6.5.5	Balıqçılığın iqtisadi dəyəri	6-32
6.5.6	Mövsümlilik və alternativ fəaliyyətlər	6-33
6.5.7	Balıqçılıq təsərrüfatı müəssisələri	6-34
6.5.8	Balıq təsərrüfatında təmayüllər	6-34
6.6	Turizm və istirahət	6-34
6.6.1	Turizm və istirahət biznesi	6-34
6.6.2	İstirahət, su oyunları və dalğıcı	6-36
6.7	Gəmiçilik, limanlar və mövcud dəniz infrastrukturunu	6-36
6.8	Zəif qruplar	6-39

Şəkillərin siyahısı

Şəkil 6.1	AYDH 3Ö Seysmik Tədqiqat Sahəsinin və Prioritet Sahələrin yerləşdiyi ərazi	6-4
Şəkil 6.2	Prioritet Sahə 1-in daxilində torpaqdan istifadə və əsas elementlər ³	6-11
Şəkil 6.3	Prioritet Sahə 1-in daxilində müşahidə olunmuş tipik yaşayış binası	6-12
Şəkil 6.4	Prioritet Sahə 1-in daxilində müşahidə olunmuş bitkisiz sahələrin nümunələri	6-13
Şəkil 6.5	Prioritet Sahə 1-də müşahidə olunan sənaye torpaqlarının nümunələri	6-14
Şəkil 6.6	Prioritet Sahə 1-də müşahidə olunan istirahət obyektlərinin nümunələri	6-15
Şəkil 6.7	Prioritet Sahə 3-ün daxilində torpaqdan istifadə və əsas elementlər – Qərb ^{3,16,17}	6-16
Şəkil 6.8	Prioritet Sahə 3-ün daxilində torpaqdan istifadə və əsas elementlər – Şərq ^{3,16,17}	6-17
Şəkil 6.9	Prioritet Sahə 3-də müşahidə edilmiş yaşayış tikililərinin nümunələri	6-18
Şəkil 6.10	Prioritet Sahə 3-də müşahidə edilmiş kənd təsərrüfatı torpaqlarının nümunələri	6-19
Şəkil 6.11	Prioritet Sahə 3-də müşahidə olunan kommersiya və sənaye məqsədilə istifadə olunan torpaq sahələrinin nümunələri	6-21
Şəkil 6.12	Prioritet Sahə 3-də müşahidə edilən istirahət sahələrinə nümunələr	6-22
Şəkil 6.13	Prioritet Sahə 2-nin daxilində torpaqdan istifadə və əsas elementlər ^{3,16,17}	6-23
Şəkil 6.14	Prioritet Sahə 2-də müşahidə olunmuş seyrək bitki örtüyünün və istifadə olunmayan torpaq sahələrinin nümunələri	6-24
Şəkil 6.15	3Ö Seysmik Tədqiqat Sahəsinin daxilində və yaxınlığında lisenziyalı balıq ovu sahələri ¹⁸ və lisenziyalı balıqçıların yaşadığı icmalar	6-29
Şəkil 6.16	Prioritet Sahə 3-də müşahidə olunan qayıq və tipik balıqçı sığınacağı	6-32
Şəkil 6.17	2015-ci il üçün balıq kvotalarına və növlərinə görə balıqçılıq fəaliyyətlərinin iqtisadi dəyəri ¹⁸ ..	6-33
Şəkil 6.18	3Ö Seysmik Tədqiqat Sahəsinin daxilində və yaxınlığında istirahət sahələri və məlum dalğıcı sahələri	6-36
Şəkil 6.19	3Ö Seysmik Tədqiqat Sahəsinin yaxınlığında gəmi marşrutları, limanlar və maneələr	6-38

Cədvəllərin siyahısı

Cədvəl 6.1:	İqtisadi sektora və regiona görə kiçik müəssisələrin nisbəti (2013) ⁴	6-8
Cədvəl 6.2	Balıq ovunu tənzimləyən orqanlar və onların funksiyaları	6-26
Cədvəl 6.3	2015-ci ildə kommersiya məqsədilə balıq ovu üçün lisenziyaların verilməsinə dair məlumatların xülasəsi ¹⁸	6-27
Cədvəl 6.4	3Ö Seysmik Tədqiqat Sahəsinin daxilində yerləşən icmaların zəiflik xüsusiyyətləri	6-39

6.1 Giriş

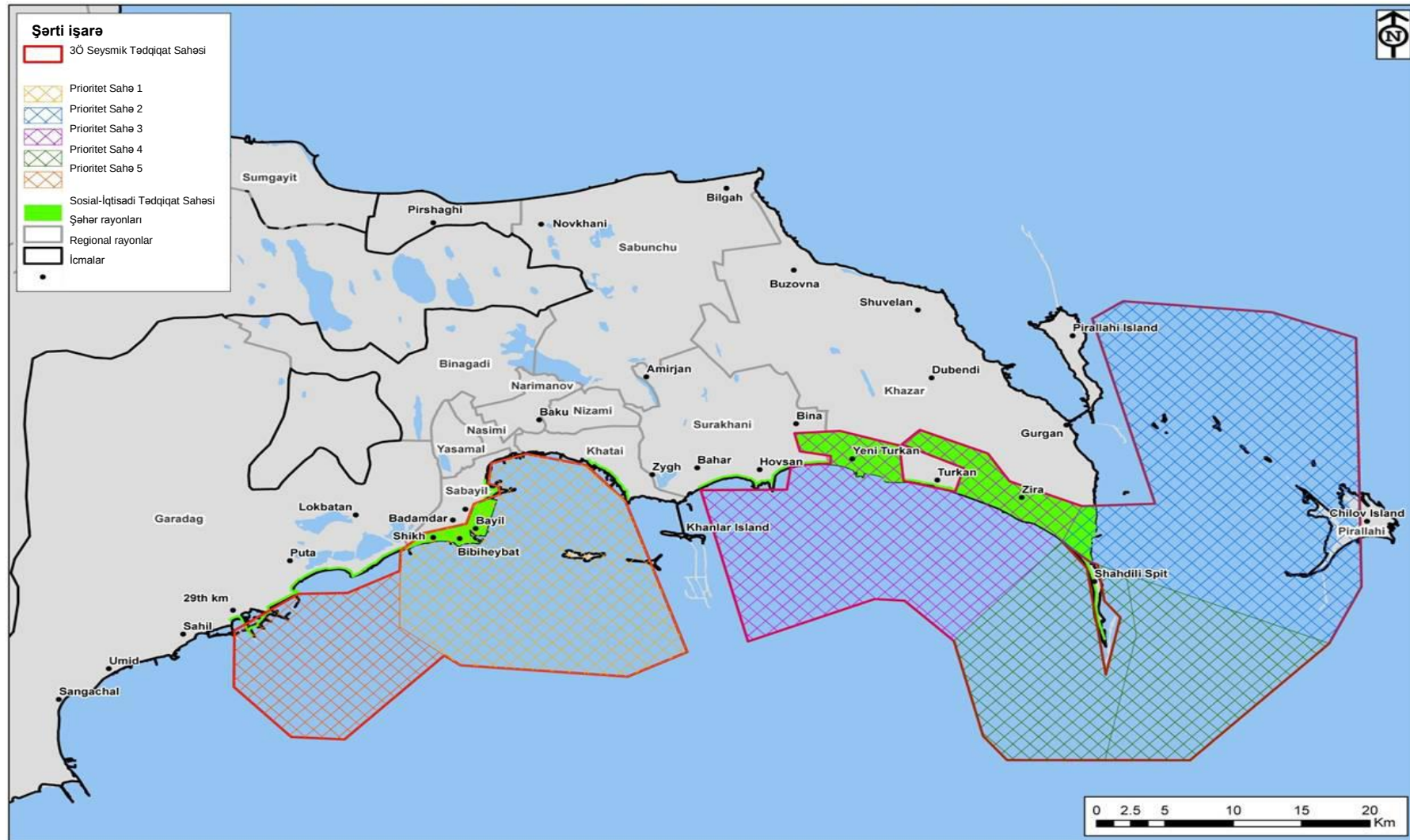
Bu Fəsildə Abşeron Yarımadasının Dayazsulu Hissəsində (AYDH) 3Ö Seysmik Tədqiqat ilə əlaqədar ilkin sosial-iqtisadi şərait təsvir edilir. Fəsilin məqsədi 3Ö Seysmik Tədqiqat fəaliyyətlərinin potensial sosial-iqtisadi təsirlərinin qiymətləndirilməsinə imkan yaratmaq üçün kifayət qədər məlumatı təmin etməkdir. Fəsilin həcmi və tərkibi 3Ö Seysmik Tədqiqatın həminin müəyyənləşdirilməsi prosesi ərzində müəyyənləşdirilmiş gözlənilən qarşılıqlı sosial-iqtisadi əlaqələrin əsasında müəyyənləşdirilmişdir. Fəsildə 3Ö Seysmik Tədqiqat Sahəsinin quru və dəniz elementlərinin daxilində və yaxınlığında sosial-iqtisadi şəraitə diqqət yetirilir.

3Ö Seysmik Tədqiqat Sahəsi 1520 km² ümumi sahəni əhatə edən 5 Prioritet Sahədən ibarətdir. Tədqiqat Sahəsinin qurudakı elementləri təxminən 90 km² sahəni əhatə edən 1, 2 və 3 Prioritet Sahələrdə yerləşmişdir (Şəkil 6.1-ə istinad edin). Quruda Tədqiqat Sahəsinin ümumi quruluşu, o cümlədən, topoqrafiya və fiziki infrastruktur (yolla, boru kəmərləri, və s.) ilə əlaqədar məlumatlar hazırkı Ətraf Mühitə və Sosial İqtisadi Sahəyə Təsirin Qiymətləndirilməsi (ƏMSSTQ) sənədinin 5-ci fəsinin 5.5.2-ci bölməsində verilmişdir.

Bu Fəsildə AYDH 3Ö Seysmik Tədqiqat ilə əlaqədar aşağıdakı məlumatlar təqdim olunur:

- Azərbaycanın milli və regional sosial-iqtisadi şəraitinin xülasəsi;
- Quruda 3Ö Seysmik Tədqiqat Sahəsinin daxilində torpaqdan istifadəyə və torpaq üzərində sahiblik xüsusiyyətlərinə dair məlumatların xülasəsi;
- (Prioritet Sahəyə görə) quruda 3Ö Seysmik Tədqiqat Sahəsinin daxilində torpaqdan istifadə növlərinin xüsusiyyətlərinin təsviri (məsələn, yaşayış, kənd təsərrüfatı, kommersiya və istirahət məqsədilə istifadə);
- Quruda 3Ö Seysmik Tədqiqat Sahəsinin daxilində kommunal xidmətlərin və infrastrukturun, o cümlədən, ümumi avtomobil yolları şəbəkəsinin və yeraltı kommunal xidmətlərin (su xətlərinin, tullantı və çirkab suları xətlərinin, və s.) xülasəsi;
- Dənizdə 3Ö Seysmik Tədqiqat Sahəsinin daxilində və ya yaxınlığında və əlaqədar sahilyanı zolaq boyu həyata keçirilməkdə olan kiçik miqyaslı sahilyanı balıqçılığa, dənizdə kommersiya məqsədilə balıq ovuna və istirahət fəaliyyətlərinə dair məlumatların xülasəsi;
- Dənizdə 3Ö Seysmik Tədqiqat Sahəsi ilə kəsişdiyi məlum olan regional və beynəlxalq əhəmiyyətli dənizçilik marşrutlarının, əlaqədar liman infrastrukturunun və sualtı maneələrin məlum yerləşmə sahələrinin təsviri; və
- Quruda seysmik tədqiqat fəaliyyətlərinin təsirinə məruz qalma ehtimalı olan icmalarda yerləşəcəyi gözlənilən zəif insanların növləri. Belə insanlar yaşlarına, əlilliyinə və ya digər səbəblərə görə zəif ola və 3Ö Seysmik Tədqiqat ərzində xüsusi yardıma və digər dəstək növlərinə ehtiyac duya bilər.

Şəkil6.1AYDH 3Ö Seysmik Tədqiqat Sahəsinin və Prioritet Sahələrin yerləşdiyi ərazi



6.2 Məlumat mənbələri

Bu Fəsilə təqdim edilən sosial-iqtisadi sahəyə dair məlumatlar aşağıdakı əsas və ikinci dərəcəli mənbələrdən götürülmüşdür:

Əsas məlumatlar

2015-ci ilin noyabr ayında quruda 3Ö Seysmik Tədqiqat Sahəsini və Sahildən Şahdili burnuna qədər sahilyanı zonanı əhatə edən sosial-iqtisadi tədqiqat aparılmışdır (Şəkil 6.1-ə istinad edin). Sosial-iqtisadi tədqiqat sahəsi aşağıdakı əsas elementlərin əsasında müəyyənləşdirilmişdir:

- 3Ö Seysmik Tədqiqat Sahəsinin sərhədləri;
- (3Ö Seysmik Tədqiqat Sahəsindən kənarda olsalar belə sakinlər seysmik tədqiqat fəaliyyətlərinin təsirinə birbaşa və ya dolaylı yolla məruz qala bildiklərindən) 3Ö Seysmik Tədqiqat Sahəsində və ya onun birbaşa yaxınlığında yerləşən yaşayış sahələrinin fiziki mövcudluğu;
- Dənizdən istifadə edən şəxslərin limanla və yanılma körpüləri vasitəsilə suya daxil olduğu yerlərdə sahilyanı obyektlərin fiziki mövcudluğu; və
- 3Ö Seysmik Tədqiqat Sahəsinin yaxınlığında və ya daxilində yerləşən kommersiya və sahilyanı balıq ovu üçün istifadə olunan balıqçılıq sahələri.

Sosial-iqtisadi tədqiqata aşağıdakılar daxil olmuşdur:

- Əsas məlumatlarda olan boşluqları müəyyənləşdirmək və yüksək yüksək həlletmə qabiliyyəti olan peyk təsvirindən istifadə edərək torpaq sahəsini xarakterizə edən xəritəçəkmə fəaliyyətini yerinə yetirmək üçün ikinci dərəcəli məlumat mənbələrinin ilkin nəzərdən keçirilməsi;
- Kiçik miqyaslı balıqçılıq fəaliyyətləri ilə məşğul olan şəxslərlə doqquz təsadüfi müsahibənin aparılması;
- 3Ö Seysmik Tədqiqat Sahəsinin daxilində yerli icmaların sakinləri ilə doqquz təsadüfi müsahibənin aparılması;
- (Otellər kimi) turizm və biznes sahibləri ilə on təsadüfi müsahibənin aparılması; və
- Torpaq sahəsini xarakterizə edən xəritəçəkmə fəaliyyəti ərzində torpaqdan istifadəni və xəritəyə salınmış elementləri təsdiq etmək üçün sahilyanı və quru tədqiqat sahəsi boyu vizual baxışın həyata keçirilməsi.

İkinci dərəcəli məlumatlar

- Abşeron regionunda və Xəzər dənizinin Azərbaycan sektorunda, ələlxüsus, AYDH 3Ö Seysmik Tədqiqat Sahəsinin daxilində və ya onun yaxınlığında (Fəsil 1, Şəkil 1-1-ə baxın) aparılmış layihələr üçün hazırlanmış BP-nin və üçüncü tərəfin digər mövcud ƏMSSTQ sənədləri, o cümlədən:
 - Şahdəniz (ŞD) 2 ƏMSSTQ¹; və
 - Cənubi Qafqaz Boru Kəmərinin Genişlənməsi Layihəsi, Azərbaycan ƏMSSTQ²
- 2014-cü ildə aparılmış sahilyanı zonanın həssaslıqlarının erkən xəritəyə alınması ərzində toplanmış əsas məlumatlar³
- Yerli hökumət orqanları və digər təşkilatlar, o cümlədən:
 - Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi (ETSN);
 - Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi (M və TN);
 - Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi (ƏƏSMN);
 - Azərbaycan Xəzər Dəniz Gəmiçiliyi;
 - Azərbaycan Respublikası Dövlət Şəhərsalma və Memarlıq Komitəsi; və

¹URS, 2013, Şahdəniz Mərhələ 2 Layihəsi üzrə ƏMSSTQ

²RSK, 2013, CQBK-nin Genişləndirilməsi Layihəsi, Azərbaycan, Ətraf Mühitə və Sosial Sahəyə Təsirin Qiymətləndirilməsi. Bu saytdan əldə oluna bilər: http://www.bp.com/en_az/caspian/sustainability/environment/env-and-social-documentation/SCP/SCPX-ƏMSSTQ.html 2015-ci ilin avqust ayında istifadə edilib

³AECOM, 2014, Azərbaycanın Sahilyanı Zonasında Neft Dağılmasının Həssaslıq Atlasının Xəritəsinin Tərtib Edilməsi Versiya 1.2

- Azərbaycan Elmi-Tədqiqat Balıq Təsərrüfatı İnstitutu ilə məsləhətləşmələr zamanı toplanmış ikinci dərəcəli məlumatlar
- İnternetdə açıq istifadədə olan ikinci dərəcəli məlumatlar və ədəbiyyat, o cümlədən, Azərbaycan Respublikasının Dövlət Statistika Komitəsi, Azərbaycan Respublikasının İqtisadi İnkişaf Nazirliyi, ABŞ-ın Energetika Məlumatları Administrasiyası, Birləşmiş Millətlərin İnkişaf Proqramı və Dünya Bankı tərəfindən nəşr edilmiş məlumat və hesabatlar nəzərdən keçirilmişdir.

6.3 Milli vəziyyət

6.3.1 İqtisadiyyat

Azərbaycan 77 inzibati rayondan, o cümlədən, 11 şəhər rayonundan və 10 iqtisadi rayondan ibarətdir. Əhalinin 22%-i⁴ Bakıda məskunlaşmaqla, Azərbaycanın əsas qəsəbələrinin əksəriyyəti sahilələri ərazilərdə yerləşir.

Ümumi ixracatın 90%-dən çoxu neft və qaz məhsullarının payına düşməklə, Azərbaycanın iqtisadiyyatı onun enerji ehtiyatlarının ixracından çox asılıdır⁵. Neft və qazdan sonra iqtisadiyyatda 2014-cü ildə balıqçılıq təsərrüfatı və meşə təsərrüfatı ilə birlikdə Azərbaycanın ÜDM-nin 5,27%-ni təşkil etmiş kənd təsərrüfatı sektoru üstünlük təşkil edir⁴. Kənd təsərrüfatı fəaliyyəti ilə məşğul olanların əksəriyyəti şəxsi işlə məşğul olanlardır və kənd yerlərində yaşayırlar. 2011-ci ildə Azərbaycanın ümumi ərazisinin təxminən 55%-ə bərabər olan kənd təsərrüfatı torpaqları, o cümlədən, otlaq və əkin sahələri² təxminən 4,8 milyon hektar təşkil etmişdir.

Digər əhəmiyyətli iqtisadi sektorlara istehsal və turizm, maliyyə və telekommunikasiya kimi xidmət sektorları daxildir. Balıqçılıq sənayesinin Azərbaycanın iqtisadiyyatına və milli ərzaq təhlükəsizliyinə və yoxsulluğun azaldılmasına olan ümumi təsiri aşağıdır. Bununla belə, balıqçılığın kənd təsərrüfatının iqtisadiyyatı və sahilələri icmaların yaşayışı üçün əhəmiyyət daşıdığı yerli sahələr mövcuddur⁶.

6.3.2 Yoxsulluq

Son illərdə Azərbaycanda yoxsulluğun əhəmiyyətli dərəcədə azaldılmasına nail olmaq mümkün olub⁷ və bu 2001 və 2013-cü illər arasında adambaşına düşən ümumi milli gəlirin (ÜMG) 91% artması ilə müşayiət olunub⁸. Bu sürətli artım neft və qaz sektorunun genişlənməsi, dövlət xərclərinin yüksək səviyyələri və bazar iqtisadiyyatına dəstək verən əhəmiyyətli islahatların aparılması ilə əlaqədardır⁸. Bununla belə, 2014-cü ildə əsasən neft qiymətlərinin düşməsinə və ümumi neft və qaz hasilatında tənəzzülə görə artım sürəti azalmışdır.

Azərbaycanın çox yerlərində də səhiyyə və təhsil üzrə nailiyyətlər əldə edilmişdir. Bir qayda olaraq, bəzi kənd icmalarında giriş yolları və sanitariya sistemləri kimi əsas infrastruktur çatışmır; əsas şəhərlərdə yüksək səviyyədə inkişaf ilə müqayisə etdikdə elektrik və su təchizatı kimi kommunal xidmətlərin ümumi istifadəsi mümkün deyil. Ümumiliklə miqyasındaxüsusilə kənd və şəhərlərin arasında bərabərsizlik yüksəkdir. Hesabat verilmiş məlumatlar xidmətlərdən istifadə ilə əlaqədar zəngin və yoxsulların arasında əhəmiyyətli bərabərsizliyin olduğunu göstərməklə, şəhər ərazilərinin daxilində də bərabərsizlik yüksəkdir⁹.

⁴ Azərbaycan Respublikasının Dövlət Statistika Komitəsi, Demografiya. Bu saytdan əldə oluna bilər:

<http://www.stat.gov.az/source/demography/indexen.php> 2015-ci ilin avqust ayında istifadə edilib

⁵ ABŞ-ın Energetika Məlumatları Administrasiyası, 2014, Ölkənin analizinə dair xülasə: Azərbaycan. Bu saytdan əldə oluna bilər: <http://www.eia.gov/countries/cab.cfm?fips=AJ> 2015-ci ilin avqust ayında istifadə edilib

⁶ Salmanov, Z., Qasimov, A., Fersoy, H. Və van Anrooy, R., 2013, FAO Balıqçılıq və balıq təsərrüfatlarına dair təminatnamə № 1030/4, Azərbaycan Respublikasında balıqçılıq və balıq təsərrüfatı: Baxış. Bu saytdan əldə oluna bilər:

<http://www.fao.org/docrep/017/i3113e/i3113e00.htm> 2015-ci ilin avqust ayında istifadə edilib

⁷ Dünya Bankı Qrupu, 2015, Azərbaycanın Partnyorluq Proqramına Qısa Baxış. Bu saytdan əldə oluna bilər: http://pubdocs.worldbank.org/pubdocs/publicdoc/2015/10/409231443709836813/Azerbaijan-Snapshot.pdf?bcsi_scan_ab11caa0e2721250=0&bcsi_scan_filename=Azerbaijan-Snapshot.pdf 2015-ci ilin avqust ayında istifadə edilib

⁸ Dünya Bankı, 2014, Dünyanın İnkişaf Göstəriciləri. Bu saytdan əldə oluna bilər: <http://data.worldbank.org/country/Azerbaijan> 2015-ci ilin avqust ayında istifadə edilib

⁹ Birləşmiş Millətlərin İnkişaf Proqramı, 2013, İnsan inkişafına dair hesabat 2013, Cənubun dirçəlişi: Fərqli dünyada insanın inkişafı. Bu saytdan əldə oluna bilər: <http://hdr.undp.org/en/2013-report> 2015-ci ilin iyul ayında istifadə edilib.

6.3.3 Əhali, demoqrafik struktur və etnik tərkib

2015-ci ildə cins bölgüsünə görə 49,8%-i kişi və 50,2%-i qadın olmaqla, Azərbaycanın əhalisi 9593000 olmuşdur⁴. Son 20 il ərzində şəhər ərazilərdə məskunlaşmış əhalinin nisbəti təxminən 50% civarında dəyişməz qalmışdır⁴. İşləmək üçün müvəqqəti və ya daimi olaraq Bakıya köçən insanların çoxu rəsmi qeydiyyatlarını anadan olduqları yerdə saxladığılarından şəhər sahələrində olan əhalinin düzgün qeydə alınmaması mümkündür.

Azərbaycannisbətən yüksək doğum nisbəti ilə xarakterizə edilir. Əhalinin tərkibində gənclər və fəal (xarici və daxili) miqrasiya axınları üstünlük təşkil edir. 2015-ci ildə əhalinin 71%-i 16-64 yaş arasında olmuşdur və iqtisadi cəhətdən fəal olduğu ehtimal edilir¹⁰. 2015-ci ildə öhdədə olanların sayının nisbi göstəricisi¹¹ 28% olmuşdur. 2009-cu ilin məlumatları şəhər sahələri (21%) ilə müqayisədə kənd sahələrində (24%) öhdədə olanların sayının nisbi göstəricisinin azacıq yüksək olduğunu göstərmişdir⁴.

Azərbaycanda əhalinin təbii artımı müşahidə edilmişdir. 2014-cü ildə artımın miqyası 1000 nəfərə 12,2 olmuşdur. 2011-ci ildə həyatın orta davamlılığının 73,6 il (kişilər üçün 70,9 il və qadınlar üçün 76,2 il) olması həyatın orta davamlılığının 71,1 il (kişilər üçün 67,0 və qadınlar üçün 74,8 il) olduğu 1990-cı ildən bəri əhəmiyyətli, müsbət dəyişikliyi əks etdirmişdir. 1870 və 2007-ci illər arasında miqrasiya tərzləri xalis xarici miqrasiya müddətindən 2011-ci ildə 1700 nəfərdən ibarət olmuş immiqrasiyasıya xalis artıma dəyişmişdir⁴.

2009-cu ilin siyahıyaalmasına əsasən⁴ (daha sonrakı məlumatlar da mövcuddur), yerdə qalan 8% ləzgilər (2%), ermənilər (1%), ruslar (1%) və talışlar (1%) daxil olmaqla, bir sıra etnik qruplardan ibarət olaraq, yerli əhalinin əksəriyyəti (91,6%) etnik "azərbaycanlı"lardır⁴. Əhalinin əksəriyyəti müsəlman kimi müəyyənləşdirilməklə, Azərbaycanda dini mənsubiyyət bölgüsü nisbətən həmcinsdir. Digər dinlərə ortodoks xristianlar, iudaizm, katoliklik və protestantizm daxildir.

Dağlıq Qarabağ regionu ilə əlaqədar olaraq 1990-cı illərin əvvəllərində Ermənistan və Azərbaycan arasında başlamış münaqişənin nəticəsində Azərbaycandarı sayda məcburi köçkünlər (MK) vardır. Ümumiliklə miqyasında, 568892 nəfər məcburi köçkün (MK) kimi təsnif edilmişdir ki, bu da 2014-cü ildə ümumi əhalinin təxminən 6%-ni təşkil etmişdir¹².

6.3.4 İctimai infrastruktur və kommunal xidmətlər

Ümumi avtomobil yolları şəbəkəsi bütövlükdə Abşeron rayonu və ölkə boyu dəyişir və tam layihələndirilmiş beynəlxalq avtomobil yollarından qış ayları ərzində istifadəsi çətin ola bilən örtüklənməmiş yollara qədər dəyişir. Yol şəbəkəsində abadlaşdırmalar ölkənin istehsalatın şaxələndirilməsi üçün prioritetlərdən biri kimi müəyyənləşdirilmişdir və Abşeron Regionunun 2014-2018-ci illərdə Sosial-İqtisadi İnkişafı Dövlət Proqramına daxil edilmişdir¹³.

Bakıdan cənubda quruda 3Ö Seysik Tədqiqat Sahəsinin daxilində yerləşən ümumi istifadədə olan yollara və dəmiryol infrastrukturuna dörd cərgəli hərəkət zolağı olan Bakı-Salyan şossesi və Azərbaycanın cənubundan Bakıya doğru sahil xəttinə paralel olaraq uzanan dəmiryol xətti daxildir. Şossədə nəqliyyatın axınının sutkada 10000 – 20000 nəqliyyat vasitəsindən ibarət olması hesablanmışdır¹⁴. Bakıdan şərqdə sahilyanı zona ilə Bakıdan Türkanə örtüklənmiş yol uzanır. Bakıdan şərqə doğru yük qatırı üçün bir neçə dəmiryolu, o cümlədən, Hövsan limanına bir dəmiryolu uzanır.

¹⁰Dünya Bankı, 2014, 15-64 yaş arasında olan əhalinin sayı (ümumi sayın % nisbəti). Bu saytdan əldə oluna bilər:

<http://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.1564.TO.ZS> 2015-ci ilin avqust ayında istifadə edilib

¹¹Öhdədə olanların sayının nisbi göstəricisi (0-14 yaş arasında olan) uşaqların sayının və (65 yaş və ya yuxarı) daha yaşlı şəxslərin işçi yaşında (15-64 yaşı) olan əhalinin sayına nisbəti ilə əlaqədardır

¹²Məcburi Köçkünlərin Monitoring Mərkəzi, 2014-cü il, Azərbaycan Bu saytdan əldə oluna bilər: <http://www.nrc.ch/europe-the-caucasus-and-central-asia/Azerbaijan/> 2015-ci ilin avqust ayında istifadə edilib

¹³Azərbaycan Respublikasının İqtisadi İnkişaf Nazirliyi, 2014, Azərbaycan Respublikasının Regionlarının 2014-2018-ci illərdə Sosial-İqtisadi İnkişafı Dövlət Proqramı. Bu saytdan əldə oluna bilər:

http://www.economy.gov.az/index.php?option=com_content&view=article&id=2097:dovlet-proqrami-2014-2018&catid=116&Itemid=263&lang=en 2015-ci ilin avqust ayında istifadə edilib

¹⁴Azərbaycan Yollar İdarəsi, 2010, Şahdəniz 2 ƏMSSQ sənədinə hazırlıq ərzində Texniki İdarənin rəisi ilə aparılmış yazışmalara müvafiq olaraq

Abşeron rayonunda regional magistral su infrastruktur sistemlərinə Bibiheybətdən cənub-qərbdə mövcud su boru kəməri və Bakıdan yarımadanın şərqinə doğru uzanan mövcud boru kəmərləri daxildir. Tullantı su atqılarının monitoring məntəqələrinin yerləşdiyi sahə "Bölmə 5.6, Fəsil 5: Ətraf mühitin təsviri"ndə təqdim edilib və Xəzər dənizinə axan tullantı su axıntıların mənbələrini əks etdirir.

Mövcud məlumatlara və sahədə aparılmış müşahidələrə əsasən Prioritet Sahələr 1, 2 və 3-ün daxilində mövcud olan yerüstü və yeraltı infraquruktura aşağıdakıların daxil olacağı gözlənilir:

- Tullantı su drenaj və çirkab şəbəkələri;
- Su boruları ilə axınlar;
- Magistral neft kəmərləri;
- Magistral qaz kəmərləri;
- Telekommunikasiya kabel şəbəkələri;
- Elektrik kabellər; və
- Regional və yerli su kəmərləri.

2015-ci ildə tamamlanmış sahə tədqiqatları ərzində aparılmış müşahidələrə əsasən (5-ci fəslə istinad edin) bu infraqurukturun şəraitinin dəyişəcəyi ehtimal edilir.

6.4 Regional kontekst

3Ö Seysmik Tədqiqat Sahəsinin daxilində və ya onun yaxınlığında sahil boyu yerləşmiş altı rayon Abşeronun və Bakı şəhərinin iqtisadi rayonlarına daxildir və Bakı, Qaradağ, Səbail, Nəsimi, Xətai, Suraxanı, Xəzər və Pirallahı rayonlarından ibarətdir. 3 Seysmik Tədqiqat Sahəsinin daxilində və ona yaxın sahilyanı zona boyu əsas icmalara Sahil, 29-cu km, Puta, Şıx, Badamdar, Bibiheybət, Bayıl, Bakı, Zığ, Hövsan, Yeni Türkan, Zirə, Şahdili burnu və Pirallahı və Çilovadaları daxildir (Şəkil 6.1).

Abşeronun və Bakı şəhərinin iqtisadi rayonlarının daxilində iqtisadiyyatda sənaye sektoru. əsasən, neft və qaz üstünlük təşkil edir. Bu iki rayon və bütövlükdə Azərbaycan üçün sektora görə iqtisadi fəaliyyət Cədvəl 6.1-də təqdim olunur.

Cədvəl 6.1: İqtisadi sektora və regiona görə kiçik müəssisələrin nisbəti (2013)⁴

Kiçik müəssisələrin sayı	Azərbaycan		Bakı şəhəri		Abşeron iqtisadi regionu	
	Cəmi	%	Cəmi	%	Cəmi	%
Kənd təsərrüfatı, meşə təsərrüfatı və balıqçılıq	1,663	11	56	1	38	5
Sənaye	1,804	12	934	12	160	20
Tikinti	1,012	7	575	7	62	8
Ticarət və nəqliyyat vasitələrinin təmir xidmətləri	6,405	44	3,761	47	355	45
Daşıma və saxlama	286	2	177	2	1	0
Daşınmaz əmlak fəaliyyətləri	226	2	187	2	10	1
Digər sahələr	3,065	21	2,243	28	155	20
CƏMİ	14,461	100	7,933	100	781	100

Cədvəl 6.1-də 2013-cü ildə Bakı şəhəri və Abşeron iqtisadi regionu arasında kiçik müəssisələrin və sektorların yayılmasının geniş şəkildə oxşar olduğunu göstərir. İqtisadi fəaliyyətdə ticarət və nəqliyyat vasitələrinin təmir xidmətlərinə və az dərəcədə sənaye; kənd təsərrüfatı, meşə və balıqçılıq təsərrüfatı; və tikintiyə cəlb edilmiş müəssisələr üstünlük təşkil etmişdir¹⁵. 2013-cü il ərzində kənd təsərrüfatı, meşə və balıqçılıq sektoru qeyd olunan iqtisadi sektor üçün Abşeron rayonunda kənd

¹⁵ Azərbaycan Respublikasının Dövlət Statistika Komitəsi, Sahibkarlıq. Bu saytdan əldə oluna bilər: <http://www.stat.gov.az/source/entrepreneurship/indexen.php> 2015-ci ilin avqust ayında istifadə edilib

təsərrüfatının, meşə və balıqçılıq fəaliyyətlərinin nisbətən daha yüksək əhəmiyyətini əks etdirərək Bakı şəhərindəki ümumi müəssisələrin 1%-ni və Abşeron iqtisadi regionunda 5%-ni təşkil etmişdir.

6.5 Torpaq sahibliyi və torpaqdan istifadə

6.5.1 Torpaq sahibliyi

Azərbaycanda qanuni olaraq torpağın üç növü müəyyənləşdirilmişdir:

- Özəl torpaq;
- Dövlət torpağı; və
- Bələdiyyə torpağı².

Azərbaycanın müstəqillik qazanmasından və Sovetlər İttifaqının çökməsindən sonra torpaq sahələrinin sistemli özəlləşdirilməsi həyata keçirilmişdir. İri dövlət və ya bələdiyyə sahələrinin qaldığına baxmayaraq, torpağın özəlləşdirilməsi prosesi əsasən tamamlanmışdır. Hazırda, bələdiyyə torpağı dövlət və ya yerli orqanın mülkiyyətində olan torpaq sahələrinə uyğun gələn halda dövlət torpağı dedikdə dövlət qurumlarına aid olan binaların yerləşdiyi torpaq sahəsi başa düşülür.

Müstəqillikdən bəri kənd bələdiyyə torpaqlarının kadastr qeydiyyatının davam etdiyinə baxmayaraq, bələdiyyə torpağında özəl fermer fəaliyyətlərinin həyata keçirildiyi hallar olmuşdur. Bəzi istifadəçilər bələdiyyə torpağından istifadə üçün müvafiq orqanda qeydiyyatdan keçə bilər. Rəsmi qeydiyyatın olmadığı hallarda ayrı-ayrı fərdlər müvafiq orqan tərəfindən qeyri-rəsmi təsdiqləmədən faydalanır və torpaqdan qeyri-qanuni istifadə etmiş sayılır. Özəl torpaq sahələrində rəsmi və ya qeyri-rəsmi qaydada üçüncü tərəf istifadəçilərə icarəyə verilə bilər².

Prioritet Sahələr 1, 2 və 3-ün daxilində sosial-iqtisadi tədqiqat zamanı əldə edilmiş məlumat torpaq sahibliyi növünə rəsmi və ya qeyri-rəsmi icarə müqavilələri ilə həm özəl torpaq sahələrinin, həm də bələdiyyə torpaqlarının daxil olduğunu göstərir. Müsahibə aparılmış sakinlər bələdiyyə torpağından və bəzi hallarda, torpaq sahibinin olmadığı hallarda, özəl torpaq sahəsindən hər hansı rəsmi icarə müqaviləsi olmadan (kənd təsərrüfatı məhsullarının becərilməsi kimi) xüsusi məqsədlər üçün istifadə etdiklərini bildirmişdir. Rəsmi icarə müqavilələrinin olduğu hallarda torpaq sahibi ilə tipik icarə sövdələşməsi 99 il müddətinə olmuşdur. Prioritet Sahələr 1, 2 və 3-ün daxilində dövlət torpağının olması ehtimal edilir. Prioritet Sahələr 2 və 3-ün daxilində hərbi sahələr müəyyənləşdirilmişdir (Fəsil 5, Bölmə 5.4.1-ə istinad edin).

6.5.2 Torpaqdan istifadə

Azərbaycanda rəsmi torpaq istifadəsi kateqoriyalarına kənd təsərrüfatı, yaşayış, sənaye, xüsusi mühafizə olunan ərazilər, meşə, su obyektləri və qoruq ərazilər daxildir². Quruda 3Ö Seysmik Tədqiqat Sahəsinin (Prioritet Sahələr 1, 2 və 3-ün) daxilində yerləşən torpaqdan istifadə xüsusiyyətləri və əsas sosial-iqtisadi elementləri sosial-iqtisadi tədqiqat ərzində aparılmış peyk təsvirləri əsasında xəritəçəkmənin və qrunut yoxlama müşahidələrinin kombinasiyasından istifadə edilərək müəyyənləşdirilmişdir.

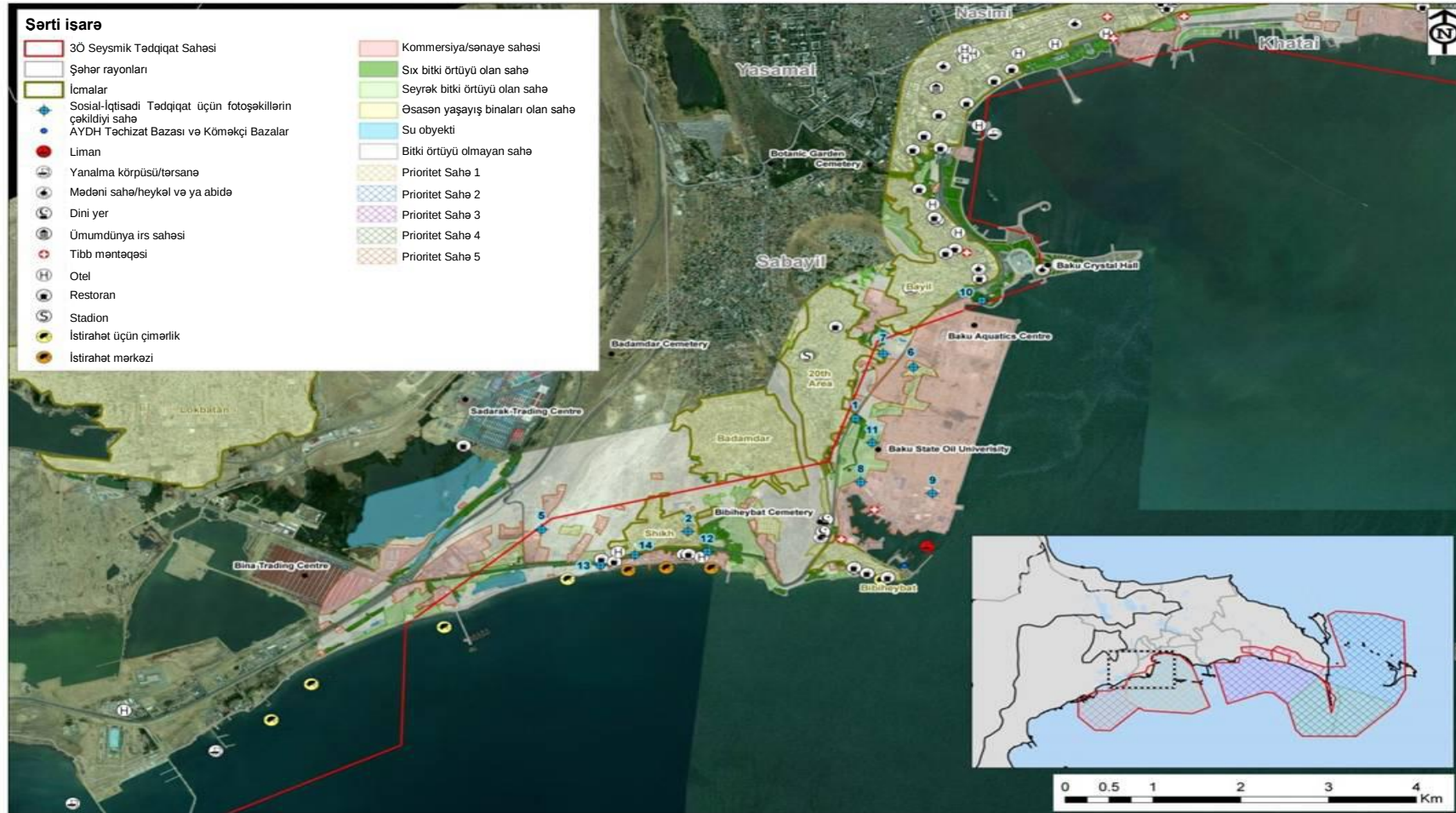
Torpaqdan istifadənin təsnifatı üçün xəritəçəkmənin analizinin nəticələri aşağıdakı Şəkil 6.2, Şəkil 6.7, Şəkil 6.8 və Şəkil 6.13-də təqdim edilmiş və torpaqdan istifadənin təsnifatının aşağıdakı növlərindən istifadə edilmişdir:

- İstirahət və turizm sahəsi;
- Kommersiya/sənaye sahəsi;
- Sıx bitki örtüklü sahə;
- Seyrək bitki örtüklü sahə;
- Əsasən yaşayış sahəsi;
- Su obyekti; və
- Bitkisiz torpaq sahəsi.

6.5.2.1 Prioritet Sahə 1

Prioritet Sahə 1 əsasən Səbail rayonunda yerləşir və buraya Şıx, Bibiheybətın yerli icmaları və Badamdarın bir hissəsi daxildir. Prioritet Sahə 1-in yaxınlığında yerləşən icmalara “20-ci sahə” və “Bayıl” daxildir. Şəkil 6.2-də təsvir edildiyi kimi Prioritet Sahə 1-in daxilindəki torpaqların arasında kommersiya və yaşayış məqsədilə istifadə üstünlük təşkil edir və buraya bəzi açıq torpaq sahələri daxildir.

Şəkil 6.2 Prioritet Sahə 1-in daxilində torpaqdan istifadə və əsas elementlər^{3,16,17}



¹⁶BP tərəfindən Abşeron regionu üçün təqdim edilmiş peyk təsviri, avqust – Noyabr 2014-cü il

¹⁷GoMap onlayn naviqatoru. Bu saytdan əldə oluna bilər: http://gomap.az/info/bwp_map/hpages/index_en.htm?l=mct&pt=800&llz=45.3649,41.2548,7 2015-ci ilin avqust ayında istifadə edilib

Yaşayış sahələri

Prioritet Sahə 1-in daxilində əsas yaşayış sahələri iki Şıx və Bibiheybət icmasından ibarətdir. Sosial-iqtisadi tədqiqat yerli sakinlərin adətən kənd təsərrüfatı sektorunda çalışdığını və ya regionda fəal olan neft şirkətləri tərəfindən işə götürüldüyünü göstərmişdir. Ailələrin çoxu məcburi köçkün (MK) qismində qeydiyyatdan keçmişdir, əslən Dağlıq Qarabağ regionundandır.

Sosial-iqtisadi tədqiqat ərzində Prioritet Sahə 1-də müşahidə olunmuş yaşayış sahəsi qismində istifadə edilən tikililərin növü aşağıdakı Şəkil 6.3-də təsvir edilir (Şəkil 6.3-də təqdim edilən şəkillərin nömrələri yuxarıdakı Şəkil 6.2-dəki yerləşmə sahələrinə uyğundur). Buraya kərpicdən inşa edilmiş evlərin və büzməli metaldan inşa edilmiş daha az formal tikililərin qarışığı daxildir.

Şəkil 6.3 Prioritet Sahə 1-in daxilində müşahidə olunmuş tipik yaşayış binası



Kənd təsərrüfatı

Prioritet Sahə 1-in daxilində müşahidə olunmuş açıq sahə əsasən istifadəsiz və hasarlanmış olmuşdur (Şəkil 6.4) (Şəkil 6.4-də təqdim edilən şəkillərin nömrələri yuxarıdakı Şəkil 6.2-dəki yerləşmə sahələrinə uyğundur). Peyk təsvirinin əsasında müəyyənləşdirilmiş sıx və seyrək bitki örtüyü olan kiçik sahələrin, ümumiyyətlə, məhsul əkilməsi kimi kənd təsərrüfatı fəaliyyətləri üçün istifadə edilən torpaq sahələrinə uyğun olduğu aşkar edilmişdir. Qeydə alınmış kənd təsərrüfatı fəaliyyətlərinə həmçinin, quşçuluq (qaz, ördək, toyuq-cücə və hind toyuqlarının saxlanması) və heyvandarlıq (mal-qaranın, keçinin saxlanması və qoyunçuluq) daxildir. Heyvandarlıq ailənin istifadəsi və gəlir əldə etmək üçün bazarda satılması üçün olduğu halda quşçuluq məhsullarının (yumurtalar, ət, və s.) əsasən ailənin istifadəsi üçün istifadə edildiyi barədə məlumat verilmişdir.

Şəkil 6.4 Prioritet Sahə 1-in daxilində müşahidə olunmuş bitkisiz sahələrin nümunələri



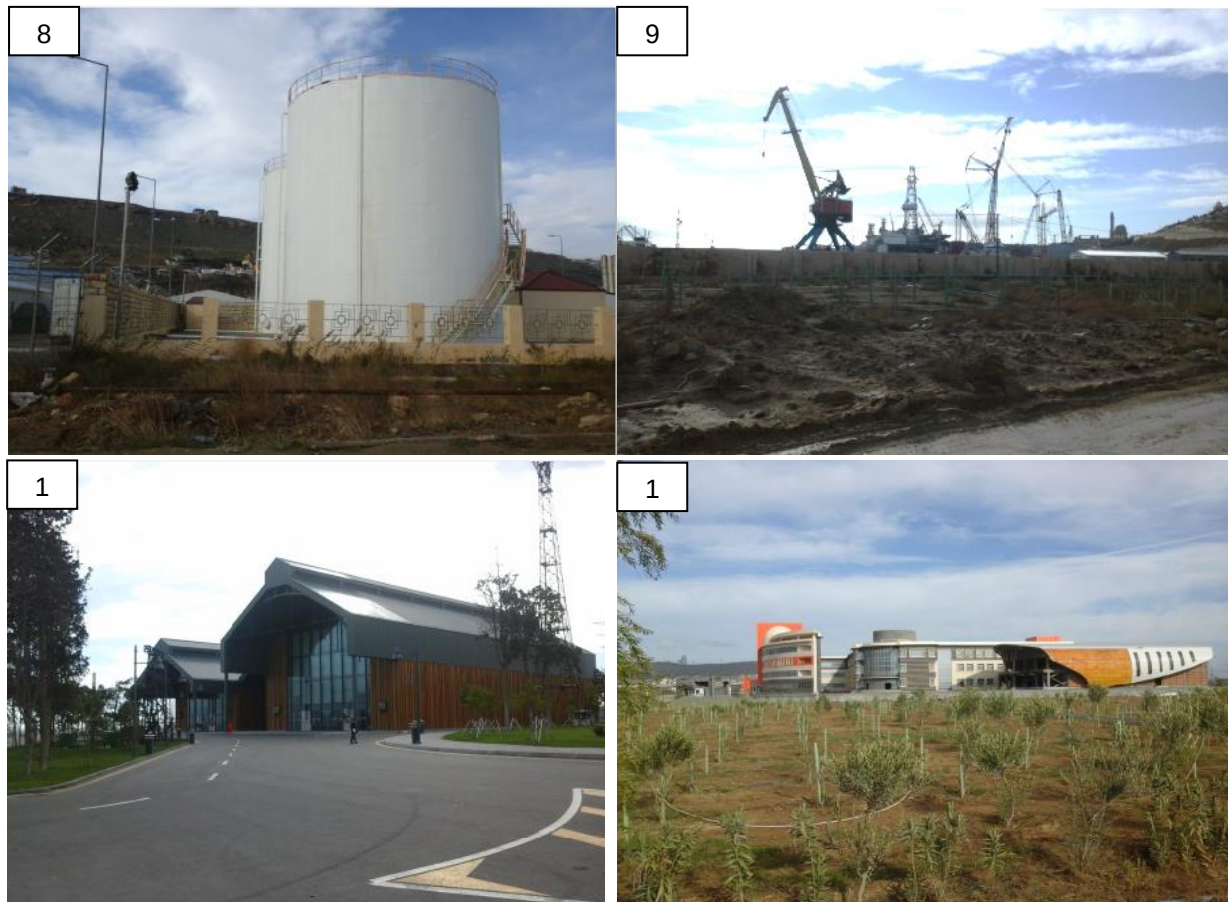
XANA 1: Sosial-iqtisadi tədqiqat ərzində müsahibə aparılmış, Bibiheybət sakini olan fermer ilə əlaqədar nümunə:

Müsahibə aparılmış fermer özünü Zəngilan rayonundan köçdükdək bəri yaşadığı torpağı tutmuş məcburi köçkün (MK) kimi təqdim etmişdir. O torpağın dövlətə məxsus olduğunu, torpaq sahəsindən istifadə üçün rəsmi icarə müqaviləsi və ya digər növ müqavilə bağlamadığını və və hər hansı icarə haqqı ödəmədiyini bildirmişdir. O, ailəsinin istifadə etməsi üçün əsasən quşçuluq ilə məşğul olur. Qaz, ördək və hind toyuqları qış aylarında ((noyabr və dekabr) saxlandığı halda toyuq-cücə əsasən mart və aprel aylarında saxlanılır.

Kommersiya/ sənaye

Tədqiqat ərzində aparılmış müşahidələr Prioritet Sahəsi 1-in daxilində torpaqdan kommersiya məqsədilə istifadənin sənaye obyektlərinin, liman və tərsanə infrastrukturunun istismarı və ya istifadədə olan və ya tərk edilmiş neft və qaz infrastrukturu ilə əlaqədar olduğunu təsdiqləmişdir. Torpaqdan sənaye məqsədilə istifadə Bibiheybətdən qərbdə sahilyanı ərazidə və Bakı körfəzinin sahilyanı hissəsində xüsusilə sıx müşahidə olunmuşdur. Müşahidə olunmuş sənaye obyektlərinə Qaz Anbarı Əməliyyat Şöbəsi; Bos Şelf zavodu; AZENKO Puta beton zavodu və GWO Qazma Hasilat İdarəsi daxildir. Şəkil 6.5-də Prioritet Sahə 1-də müşahidə olunmuş, kommersiya və sənaye məqsədləri ilə istifadə olunan torpaq sahələrinin nümunələri göstərilir. Sənaye torpaqlarının cari şəraitində olan fərqlər fotosəkillərdə öz əksini tapmışdır; bəzi torpaq sahələri daha köhnə və müasir neft və qaz infrastrukturu ilə xarakterizə olunduğu halda digərlərində müasir sənaye binaları üstünlük təşkil edir (Şəkil 6.5-də təqdim edilən şəkillərin nömrələri yuxarıdakı Şəkil 6.2-dəki yerləşmə sahələrinə uyğundur).

Şəkil 6.5 Prioritet Sahə 1-də müşahidə olunan sənaye torpaqlarının nümunələri



İstirahətsahələri

Prioritet Sahə 1-də sahilyanı ərazi boyu istirahət məqsədilə istifadə olunan torpaq sahələrinə, xüsusilə, Şıx ərazisinin daxilində və ya onun yaxınlığında bir sıra restoranlar, otellər, istirahət yerləri və əlaqədar qumlu çimərliklər daxildir. Sahilyanı zona boyu uzanan nəzərəçarpan tikililərə MAMBO və Dostluq çimərlik klubları, Şıx akvaparkı, Crescent Beach mehmanxanası, Ramada baki oteli və Aysberq istirahət mehmanxanası daxildir. Digər istirahət sahələrinə (Şıx yaxınlığında) BMX sikloparkı və Bibiheybət neft yatağının şimal qurtaracağında yerləşən, yeni inşa edilmiş Bakı su idmanı mərkəzi və əlaqədar park daxildir (Fəsil 5, Bölmə 5.4.1-ə istinad edin). Restoranların və sahilyanı istirahət yerlərinin yay ayları ərzində (may ayından oktyabra qədər) daha fəal olmasına baxmayaraq, kafelərin, restoranların və otellərin il boyu fəal olması barədə məlumat verilmişdir.

Şəkil 6.6-da Prioritet Sah 1-in daxilində sahilyanı ərazi boyu müşahidə edilmiş torpaq sahələrindən istirahət məqsədilə istifadəyə dair nümunələr verilmişdir (Şəkil 6.6-da təqdim edilən şəkillərin nömrələri yuxarıdakı Şəkil 6.2-dəki yerləşmə sahələrinə uyğundur).

Şəkil6.6 Prioritet Sahə 1-də müşahidə olunan istirahət obyektlərinin nümunələri



6.5.2.2 Prioritet Sahə3

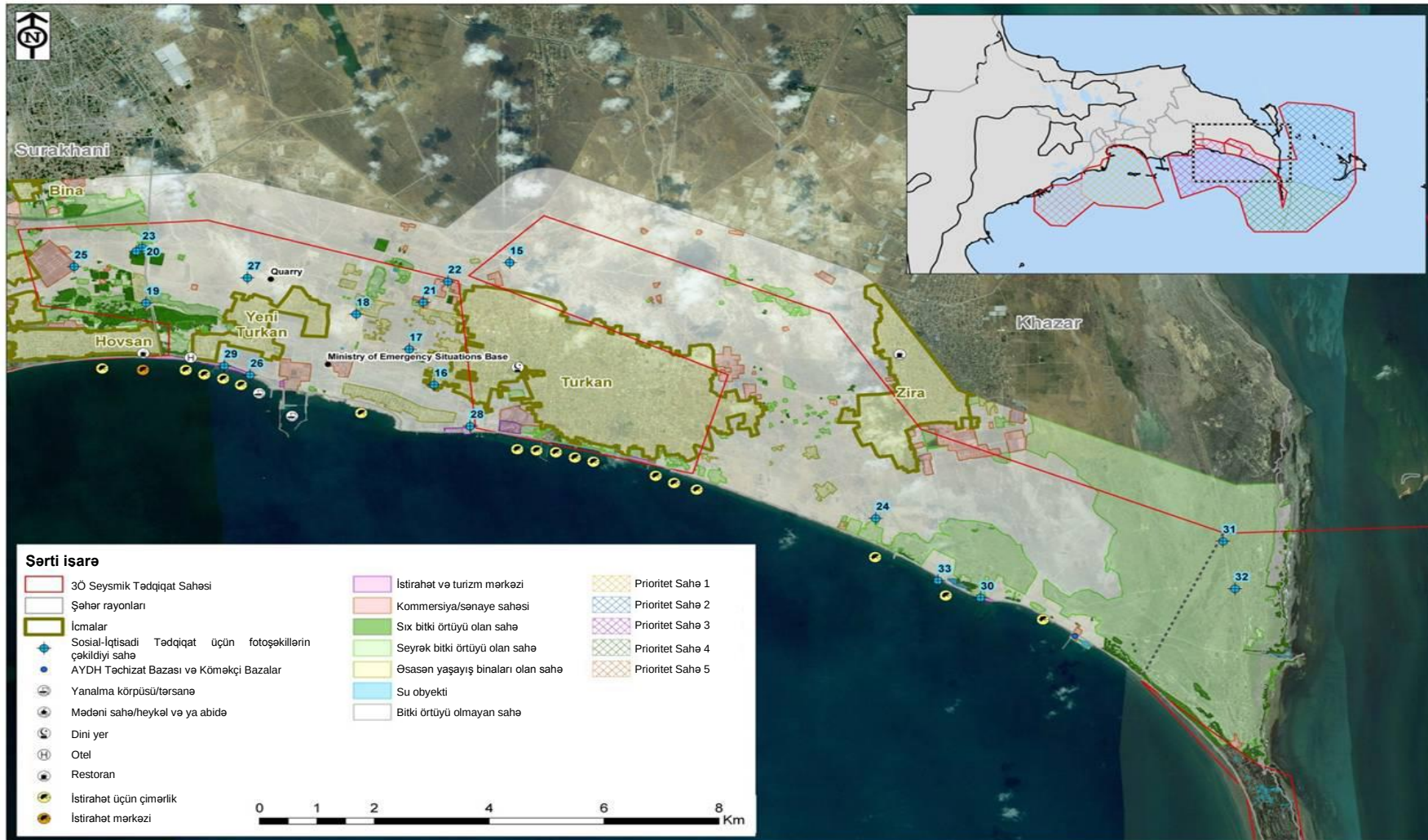
Bakıdan şərqdə olan Prioritet Sahə 3 əsasən Xəzər rayonunda yerləşir və buraya Yeni Türkan icması və Hövsanın, Türkanın və Zirənin hissələri daxildir. Torpaqdan bir neçə kommersiya/sənaye obyektləri ilə birlikdə yaşayış və istirahət məqsədilə istifadə daxildir. Prioritet Sahə3-də geniş açıq torpaq sahələri, o cümlədən, sahiləyi zona boyu bataqlıq bitki və yarımsəhra landşaft vardır. Prioritet Sahə 3-ün sahiləyi və daxili sahəsi boyu iri qoyun sürüləri olan çobanlar müşahidə edilmişdir.

Prioritet Sahə 3-ün qərb və şərq quru sahələrinin daxilində torpaqdan istifadə xüsusiyyətləri müvafiq qaydada Şəkil6.7 və Şəkil6.8-də təqdim edilmişdir.

Şəkil 6.7 Prioritet Sahə 3-ün daxilində torpaqdan istifadə və əsas elementlər – Qərb 3^{16,17}



Şəkil 6.8 Prioritet Sahə 3-ün daxilində torpaqdan istifadə və əsas elementlər – Şərq^{16,17}



Yaşayış sahələri

Prioritet Sahə 3-ün daxilində yaşayış sahələrinə, bir qayda olaraq, kərpicdən inşa edilən evlərin kiçik qruplarından təşkil olunmuş qəsəbələr daxildir.

Tədqiqat zamanı bir sıra məskunlaşma sahələrinin boş olduğu və qış ayları ərzində istifadə edilən ikinci dərəcəli evlərdən ibarət olduğu qeyd edilmişdir. Türkan cəmiyyətinin Səniyyə Nazirliyinin ikinci ev kimi səhiyyə sektorunda çalışan dövlət işçiləri üçün torpaq sahələrini ayırdığı 1985-ci ildən sonra əhəmiyyətli dərəcədə böyümüş, daha sonrakı dövrlərə aid məskunlaşma sahəsi olduğu məlumdur. Həmçinin, Türkanda böyük sayda yaşlı və pensiyaya çıxmış insanların yaşadığı barədə məlumat verilmişdir.

Şəkil 6.9-da Prioritet Sahə 3-ün daxilində mövcud olan tipik yaşayış tikililəri təqdim edilir (Şəkil 6.9-da təqdim edilən şəkillərin nömrələri yuxarıdakı Şəkil 6.8-dəki yerləşmə sahələrinə uyğundur).

Şəkil 6.9 Prioritet Sahə 3-də müşahidə edilmiş yaşayış tikililərinin nümunələri



Kənd təsərrüfatı

Prioritet Sahə 3-ün qərbində yerləşən sıx və seyrək bitki örtüyünə malik olan sahələr ümumiyyətlə kənd təsərrüfatı fəaliyyətləri üçün istifadə ediləcəyi müşahidə olunmuş açıq torpaq sahəsinə uyğundur. Prioritet Sahə 3-də müşahidə olunan kənd təsərrüfatı fəaliyyətlərinə məhsul əkini və maldarlıq, üzümçülük, meyvə bağları və istixanalarda məhsul yetişdirilməsi daxildir.

Əkilən əsas məhsulların tərəvəzlərdən (o cümlədən, soğan, xiyar və kartofdan) və nar və heyva bağlarda yetişdirildiyi halda, meyvələrdən (ocümlədən, pomidordan) ibarət olduğu başa düşülür. Pomidor istehsalının yüksək səviyyədə olduğu mövsüm mart ayından may ayına və oktyabr ayından dekabr ayına; aşağı səviyyədə olduğu mövsüm isə yanvar ayından fevral ayına və iyun ayından sentyabr ayına qədərdir. Müsahibə aparılmış şəxslər məhsulun adətən ailənin istifadəsindən daha çox bazarda satış üçün nəzərdə tutulduğu barədə məlumat vermişlər.

Mal-qaranın saxlanması üçün keçilər, qoyun və ev quşları kimi kiçik heyvanlar saxlanılır. Müşahidə aparılmış fermalarda əkilən məhsul və saxlanılan heyvanların həm ailə təsərrüfatı, həm bazarda satış üçün nəzərdə tutulduğu barədə məlumat verilmişdir. Üzümçülük və meyvə bağlarının məhsullarından əsasən ailənin istifadəsi üçün istifadə edilmişdir. Şəkil 6.10-da Prioritet Sahə 3-də müşahidə olunmuş kənd təsərrüfatı fəaliyyətləri, o cümlədən, tipik fermalar, şüşə istixanalar və suvarma kanalı təsvir edilir (Şəkil 6.10-da təqdim edilən şəkillərin nömrələri yuxarıdakı Şəkil 6.8-dəki yerləşmə sahələrinə uyğundur).

Şəkil 6.10 Prioritet Sahə 3-də müşahidə edilmiş kənd təsərrüfatı torpaqlarının nümunələri



XANA 2: Prioritet Sahə 3-də müsahibə aparılmış fermerlərin nümunələri

Prioritet Sahə3Qərb: Hövsanda yaşayan fermer

Müsahibə aparılan fermer ailəsinə məxsus olan torpaq sahəsində kənd təsərrüfatı fəaliyyəti ilə məşğul olur. O, məhsul yetişdirir, ev quşları, kiçik malqara (o cümlədən, keçi və qoyun) saxlayır, atlar üçün örüş yeri və meyvə ağaclarından ibarət bağı vardır. O, fevral və avqust ayları arasında yalnız soğan yetişdirdiyi müddət istisna olmaqla, il boyu fermer təsərrüfatı ilə məşğul olur. Fermerin təxminən, 100 kiçik buynuzlu mal-qarası, 10 (ev) quşu, 60 göyərçini və 4 atı var.

Onun verdiyi məlumata görə bir hissəsi Hövsanda satılmaqla, istehsal etdiyi məhsul əsasən ailəsi tərəfindən istifadə olunur. Yerli bazarda məhsulun qiymətinə dair nümunələr üçün (orta çəkisi 13 – 14kq olan) qoyunun kiloqramının qiymətinin 7 AZN və soğanın kiloqramının qiymətinin 5 AZN olması barədə məlumat verilmişdir.

Prioritet Sahə3Şərq: Zirədə (Zirə bağlarında) yaşayan fermer

Müsahibə aparılan fermer izah etmişdir ki, ərazidə yay evləri tikmək üçün 1985-ci ildə Səhiyyə Nazirliyinin əməkdaşları üçün torpaq sahələri ayrılmışdır. Onun torpaq sahəsi ailəyə məxsusdur və həyat yoldaşının adınadır. O, il boyu məhsulundan əsasən özü üçün istifadə etdiyi üzümlüklərə qulluq edir. Üzümlər üçün yüksək tələbat mövsümü iyul ayından sentyabr ayınadəkdir.

Məlumat verildiyinə görə yerli bazarda üzümün bir kiloqramının orta qiyməti 1,5 AZN-dir.

Kommersiya/ Sənaye

Prioritet Sahə 3-ün daxilində kommersiya və sənaye məqsədləri üçün istifadə olunan torpaq sahələrinə tərsanələr, limanlar, sənaye və kommersiya obyektləri, həmçinin, tərk olunmuş və ya istismarda olan neft və qaz infrastrukturu daxildir. Prioritet Sahə 3-ün daxilində müşahidə olunan kommersiya və sənaye obyektlərinin nümunələrinə Bakı balıqçılıq limanı, Türkan nasos stansiyası (Şəkil 6.11, fotosəkilin nömrəsi 26-dır) və quşçuluq ferması (Prioritet Sahə 3-dən şimal-qərbdə yerləşən iri kommersiya sahəsinə uyğundur) (Şəkil 6.11, fotosəkilin nömrəsi 25-dir) daxildir. Türkandan şimalda müşahidə oluna bilən bitki örtüyü olmayan qrunut sahəsi karxana kimi istifadə edilən sahəyə uyğun gəlir (Şəkil 6.11, fotosəkilin nömrəsi 27-dir) (Şəkil 6.11-də təqdim edilən şəkillərin nömrələri yuxarıdakı Şəkil 6.8-dəki yerləşmə sahələrinə uyğundur).

Şəkil 6.11 Prioritet Sahə 3-də müşahidə olunan kommersiya və sənaye məqsədilə istifadə olunan torpaq sahələrinin nümunələri



İstirahət sahələri

Prioritet Sahə 3-ün daxilində istirahət məqsədilə istifadə olunan torpaq sahələri sahilyanı ərazi boyu yerləşmiş çoxsaylı kafelər, restoranlar və qumlu çimərliklər və istirahət yerləri ilə xarakterizə olunur. İstirahət fəaliyyətlərinin əksəriyyəti Türkan qəsəbəsinin yaxınlığında sahilyanı zona boyu təmərküzləşmişdir. Emin çimərliyinin qarşısında iki beynəlxalq otel, Cahargah oteli və beşulduz Eyvaz oteli yerləşmişdir.

Prioritet Sahə 3-ün daxilində sahilyanı zona boyu keçmiş yaxta klubdan ibarət olan və hazırda istirahət məqsədilə balıq ovu üçün istifadə olunması barədə məlumat verilmiş bir sıra metal konstruksiya müəyyənləşdirilmişdir.

XANA 3: Prioritet Sahə 3-ün qərbində yerləşən, Sosial-İqtisadi Tədqiqatın tərkib hissəsi kimi müsahibə aparılmış turizm biznesinə nümunə - Türkanda Eldar istirahət mərkəzi

Müsahibə aparılan şəxs ona məxsus olan istirahət mərkəzində Türkan sakinlərinə işə xidmətləri göstərildiyini, çimərlik və əyləncə-istirahət kompleksinin təchiz edildiyini bildirmişdir. Onun il boyu bütöv iş günü istirahət mərkəzində çalışan 7 işçisi vardır və bir qayda olaraq, tələbatın ən yüksək səviyyədə olduğu yay ayları ərzində (maydan sentyabra qədər) əlavə işçilər götürmür. İstirahət mərkəzində 100 nəfərin yerləşməsi mümkündür. Tələbatın yüksək olduğu mövsümdə ayda 1300 və 1500 AZN qazandığı halda verdiyi məlumata görə aşağı tələbat mövsümündə aylıq gəlir 100 - 300 AZN arasında dəyişir. O, hər hansı turist assosiasiyasının və ya qrupunun üzvü deyil.

Şəkil 6.12-də Prioritet Sahə 3-də müşahidə olunan istirahət sahələrinin istifadəsinə dair nümunələr təqdim edilmişdir (Şəkil 6.12-də təqdim edilən şəkillərin nömrələri yuxarıdakı Şəkil 6.8-dəki yerləşmə sahələrinə uyğundur).

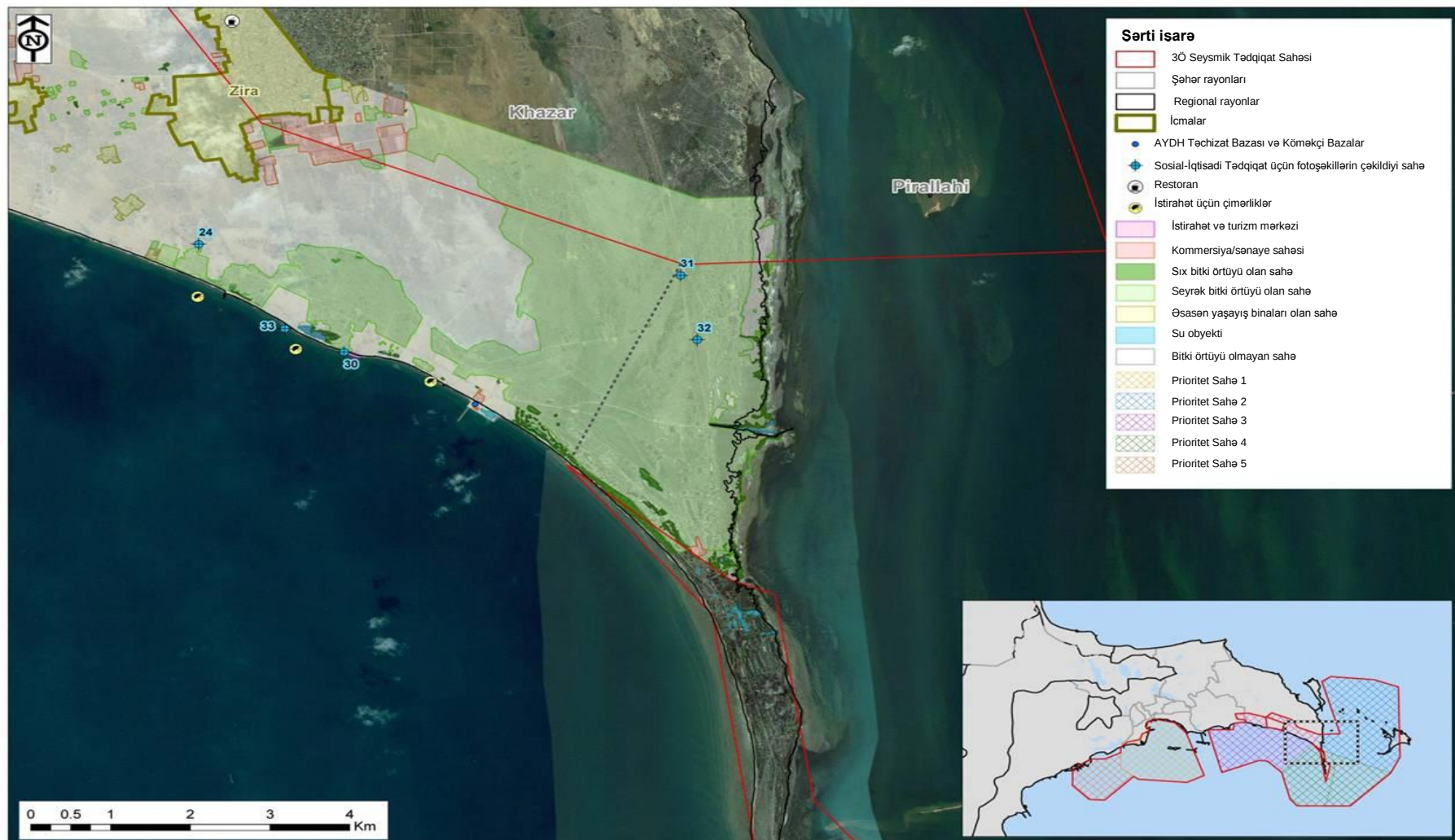
Şəkil 6.12 Prioritet Sahə 3-də müşahidə edilən istirahət sahələrinə nümunələr



6.5.2.3 Prioritet Sahə2

Prioritet Sahə2 Xəzər rayonunda yerləşir və seyrək bitki örtüyü olan sahələr və istifadə olunmamış torpaq sahələri üstünlük təşkil edir. Şahdili burnunda yerləşən Abşeron Milli Parkının girişi bu sahədə yerləşmişdir. Park canlı təbiətin, ələlxüsus, quşların müşahidəsi üçün istirahət guşəsidir. Prioritet Sahə 2-də yaşayış sahələri mövcud deyil və ya kənd təsərrüfatı fəaliyyətlərinin müşahidə olunmasına dair əlamətlər yoxdur.

Şəkil 6.13 Prioritet Sahə 2-nin daxilində torpaqdan istifadə və əsas elementlər^{3,16,17}



Şəkil 6.124-də Prioritet Sahə 2-də müşahidə olunan seyrək bitki örtüyü olan sahələrin və istifadə olunmayan torpaq sahələrinin nümunələri təqdim olunur (Şəkil 6.14-də təqdim edilən şəkillərin nömrələri yuxarıdakı Şəkil 6.13-dəki yerləşmə sahələrinə uyğundur).

Şəkil 6.14 Prioritet Sahə 2-də müşahidə olunmuş seyrək bitki örtüyünün və istifadə olunmayan torpaq sahələrinin nümunələri



6.6 Kommersiya məqsədilə balıq ovu

6.6.1 Balıq təsərrüfatına dair normalar

Azərbaycan Respublikasında balıqçılıq fəaliyyətini tənzimləyən qanunvericilik

Balıqçılıq fəaliyyəti qanunvericiliyin və müvafiq qaydaların və normaların vasitəsilə tənzimlənir. Sahilyanı ərazilərdə balıqçılıq "Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabinetinin (23 aprel 2008-ci il tarixli) 07 sayılı qərarına müvafiq olaraq təsdiq edilmiş kiçik tonnajlı gəmilərin dövlət qeydiyyatına dair qaydalar" əsasında tənzimlənir. "Azərbaycan Respublikasının dövlət bayrağının altında üzən kiçik tonnajlı gəmilərin təsnifatı"nda, Fövqəladə Hallar Nazirliyinin 16 iyun 2007-ci il tarixli, 073 sayılı əmrində və Ədliyyə Nazirliyinin 26 iyun, 2007-ci il tarixli, 3350 sayılı sertifikatında kiçik tonnajlı gəmilərin balıq ovlaya biləcəyi regionun sahilyanı ərazidən 2-3 mil məsafə ilə məhdudlaşdırılması nəzərdə tutulmuşdur.

"Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabinetinin 24 sentyabr 1999-cu il tarixli, 152 sayılı qərarı ilə təsdiq edilmiş Azərbaycan Respublikasında balıq ehtiyatlarının mühafizəsi və balıqçılıq qaydaları"na müvafiq olaraq, ilin aşağıdakı vaxtlarında aşağıda qeyd olunan balıq ovu alətlərindən istifadə oluna bilər:

- Qurma torlar – 1 yanvardan 1 aprelə və 1 sentyabrdan və 31 dekabra qədər;
- Nevodlar – 1 fevraldan 1 maya qədər;
- Kefal üçün torlar – 1 yanvardan 1 maya və 1 sentyabrdan 31 dekabra qədər;
- Dayanan nevodlar – 1 yanvardan 1 maya və 1 sentyabrdan 31 dekara qədər; və
- Karavar və tələ növ torlar – 1 yanvardan 1 maya və 1 sentyabrdan 31 dekara qədər.

"Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabinetinin 24 sentyabr 1999-cu il tarixli, 152 sayılı qərarı ilə təsdiq edilmiş Azərbaycan Respublikasında balıq ehtiyatlarının mühafizəsi və balıqçılıq qaydaları"nın 17-ci maddəsinə müvafiq olaraq, Xəzər dənizində aşağıdakı balıq ovu alətlərindən istifadə edilir:

- Qurma torlar (uzunluğu 18-25m, eni 3m, gözlərinin ölçüsü 40-55mm);
- Kilkə üçün torlar (uzunluğu 18-25m, eni 3m, gözlərinin ölçüsü 28-44mm);
- Kefal üçün torlar (uzunluğu 351.5m, eni 300mm, gözlərinin ölçüsü 50-55mm);
- Nevodlar (sahildən uzunluğu 1000m-dən artıq, eni 5m, gözlərinin ölçüsü 28mm);
- Karavar və tələ növ digər balıq ovu alətləri (sahildən uzunluğu 20m-dən artıq, eni 1,5m, gözlərinin ölçüsü 28mm); və
- Konusşəkilli torlar (uzunluğu 5.5m, diametir 1,5-2m, gözlərinin ölçüsü 6.5mm).

Balıq ovunu tənzimləyən orqanlara və onların funksiyalarına dair məlumatların xülasəsi

Cədvəl6.2-də təqdim edilmişdir.

Cədvəl 6.2 Balıq ovunu tənzimləyən orqanlar və onların funksiyaları

Tənzimləyici orqan	Funksiyası
Azərbaycan Respublikasının Dövlət Dəniz Administrasiyası (DDA)	Gəmi sahibinin, gəminin ekipaj üzvlərinin və gəminin rəsmi qaydada qeydiyyatdan keçdiyi ölkənin müəyyənləşdirildiyi sənədləri təqdim edir.
Fövqəladə Hallar Nazirliyi (FHN)	Gəminin texniki vəziyyətini təftiş edir və ümumi qabiliyyəti haqqında sertifikat təqdim edir. İri gəmilər üçün texniki sertifikatlar Rusiya Dəniz Gəmiçilik Reyestrinin Bakıdakı nümayəndəliyi tərəfindən təqdim edilir.
Su Hövzələrində Bioloji Resursların Artırılması və Mühafizəsi Departamenti (SHBRAMD) - ETSN	DDA və FHN tərəfindən təqdim edilmiş müvafiq sənədlərə sahib olan gəmilər üçün SHBRAMD -ETSN: - spesifik gəmilər üçün rəsmi icazə təqdim edir və balıq məhsulları üçün ovlama kvotalarını (lisenziyaları) müəyyənləşdirir; və - gəmilər tərəfindən ovlanan bioloji resursların həcmi və növlərinin (növələrin) lisenziya şərtlərinə uyğun olmasını yoxlayır.
Daxili İşlər Nazirliyinin Dəniz Nəqliyyat Polisi (DNP)	DDA, FHN və SHBRAMD – ETSN tərəfindən təqdim edilmiş müvafiq sənədlərə sahib olan gəmilər üçün DNP: - gəminin müvafiq sənədlərini yoxlayır; - gəminin balıqçılıq və ya quru yüklərin daşınması kimi digər məqsədlər üçün layihələndirildiyini təsdiq edir; və - gəmidə SHBRAMD– ETSN tərəfindən təqdim edilmiş rəsmi sənədlərin olmasını yoxlayır, təsdiqləyir və gəminin dügün sənədlər olmadan dənizə çıxmasının qarşısını alır.
Dövlət Sərhəd Xidməti (DSX)	DDA, FHN və SHBRAMD – ETSN tərəfindən təqdim edilmiş müvafiq sənədlərə sahib olan gəmilər üçün DSX: - gəminin dənizə səfərinin məqsədini yoxlamaq üçün təftiş aparır; və - düzgün sənədlərə sahib olmayınca, gəminin 10 dəniz mili ərazidə balıqçılıq zonası daxilində balıq məhsulları ovlamaq üçün dənizə çıxmasının qarşısını alır.

Balıqçılıq üçün lisenziyanın verilməsi

ETSN-kommersiya məqsədilə balıq ovuna lisenziyaların verilməsi üçün cavabdehdir. Balıq ovu üçün lisenziyalar (kapitanın adı qeyd olunmaqla) qurumlara və fərdi balıqçılara təqdim edilir və ekipajda olan balıqçıların sayı, onların adları, balıqçıların balıq ovlamasına icazə verilən sahə (yəni, balıqçılıq sahəsi) və birillik lisenziya müddəti üçün səlahiyyət verilmiş balıqçılıq sahəsi üçün növlər üzrə balıq ovu kvotası müəyyənləşdirilir. Lisenziyalar həmçinin, balıqçılıq gəmiləri və qayıqlar üçün təqdim olunur.

Lisenziyaların verildiyi balıqçılıq sahələrinə, ümumiyyətlə, qonşu sahilyanı şəhərciyin və ya qəsəbənin adı verilmişdir və ETSN-nin sahil xəttindən başlayaraq 3 dəniz mili məsafəyə qədər uzanan bu şəhərciklərin və ya qəsəbələrin yaxınlığındakı sahilyanı ərazilərdə balıqçılıq fəaliyyətlərinə icazə verdiyi başa düşülür. Məlum balıqçılıq sahələri Cədvəl 6.3-də sadalanmış və Şəkil 6.1 və Şəkil 6.15-də təsvir edilmişdir. 2015-ci ildə balıq ovu üçün lisenziyaların əksəriyyəti Hövsan (53) və Şüvəlandan (45) sonra Zirə üçün verilmişdir (cəmi 125 balıqçı)¹⁸.

¹⁸ETSN-nin məktubu, 3 iyul 2015-ci il. BP-nin məlumat təqdim olunmasına dair müraciət məktubuna cavab. İst. 4/1009-6

Cədvəl6.32015-ci ildə kommersiya məqsədilə balıq ovu üçün lisenziyaların verilməsinə dair məlumatların xülasəsi¹⁸

ETSN-nin 2015-ci il məlumatları	
Lisenziya verilmiş balıqçılıq sahələri^{1,2}	Zirə; Novxanı ¹⁹ ; Buzovna; Hövsan; Şüvəlan ¹⁹ ; Şıx; 29-cu km; Bayıl; Zığ; Səngəçal-Qobustan; Şıxlar ^{19,20} ; Bilgəh ¹⁹ ; Türkan; Pirşağı ¹⁹ ; Qobustan ^{19,20} ; və Kornilov, Pavlov və Qaragedov bankaları istiqamətində ^{19,20}
Kommersiya məqsədilə balıq ovlamaq üçün əhəmiyyətli növlər	Şprot (yəni, kilə) – <i>Clupeonella delicatula caspia</i> Svetovidov Ançous şprot (yəni, ançous kilə) – <i>Clupeonella engrauliformis</i> (Borodin) Xəzər şişqarını – <i>Alosa caspia caspia</i> (Eichwald) Ağbaş siyənək – <i>Alosa brashnikovi</i> (Borodin) Qarabel siyənək – <i>Alosa kessleri kessleri</i> (Grimm) Külmə – <i>Rutilus rutilus caspicus</i> Berg Kütüm – <i>Rutilus frisii kutum</i> (Kamensky) Şamayı – <i>Chalkarburnus chalcoides</i> (Guldenstadt) Qarasol və ya çapaq – <i>Vimba vimba persa</i> (Pallas) Çəki – <i>Cyprinus carpio</i> Linne Qızılı kefal – <i>Liza auratus</i> Risso
Kvotalar müəyyənləşdirilmiş növlər (ümumi adına görə)	Adi kilə Girdəbaş şişqarın Kütüm Külmə Çəki Çapaq Qızılı kefal Qarasol
Azərbaycanın balıqçılıq qanununa əsasən ovlanması qadağan olan balıq növləri(2015-ci il lisenziyasına görə)	Bölgə – <i>Huso huso</i> (Linne) Kələmo – <i>Acipenser nudiiventis</i> Lov. Rus nərəsi – <i>Acipenser guldenstadti</i> Brandt İran nərəsi – <i>Acipenser persicus</i> Borodin Şimalı Xəzəruzunburunu – <i>Acipenser stellatus</i> Pallas Qızılbalıq – <i>Salmo trutta caspius</i> Kessler Dəniz sıfı – <i>Sander marinus</i> Cuvier

Lisenziyasız balıq ovu

Lisenziyasız balıq ovu dedikdə həm kvotadan və tənzimləyici orqanların icazə verdiyi növlərdən artıq, həm də hər hansı lisenziyasız balıq ovlanması, yəni, gəmilərin və ya balıqçıların lisenziyaya malik olmaması nəzərdə tutulur.

İcazəsiz avadanlıqlar, qayıqlar, gəmilər və ya növlər qadağan edilir və əks təqdirdə orqanlar tərəfindən müsadirə ediləcəkdir. Hər il balıqların qorunmasına dair qanunvericiliyin pozulmasına, həmçinin, balıq ovu alətlərinin və ovlanmış balıqların müsadirə edilməsinə dair sübutlar mövcuddur. Məsələn, 2015-ci ilin ilk səkkiz ayında balıqların mühafizəsinə dair qanunvericilik ilə əlaqədar 34 pozuntu qeydə alınmış və 17 nəfər məsuliyyətə cəlb edilmişdir. Müsadirələrə 1 balıqçılıq qayığı, qanunsuz balıq ovu avadanlıqları (7033 hissə) və müxtəlif balıq növləri daxil olmuşdur. Bu müddət ərzində qoyulmuş cərimələrin ümumi məbləği 40288 AZN²¹ olmuşdur.

¹⁹Kommersiya məqsədilə balıq ovlanan sahə AYDY kontrakt sahəsindən kənardadır

²⁰Yerləşdiyi sahə xəritənin coğrafi sərhədlərindən kənara çıxdığından Şəkil 6.1 və ya Şəkil 6.15-də göstərilməmişdir.

²¹Azərbaycan Elmi-Tədqiqat Balıq Təsərrüfatı İnstitutunun məlumatlarıdır, 2015.

6.6.2 3Ö Seysmik Tədqiqat Sahəsi ilə əlaqədar kommersiya məqsədilə balıq ovuna ümumi baxış

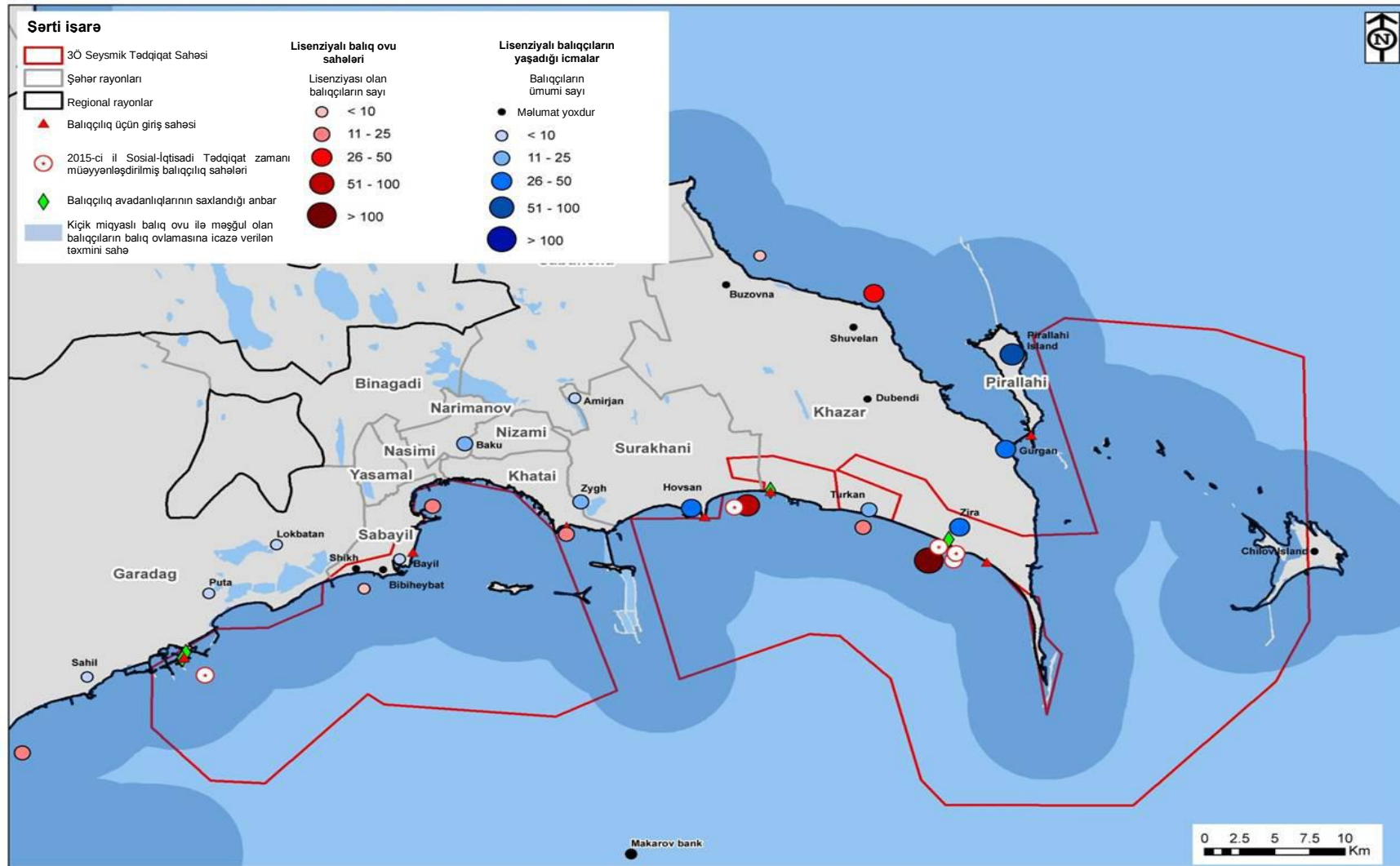
(Balıqçılıq sektorunun daxil olduğu) kənd təsərrüfatı və meşə sənayesi 2014-cü ildə ümumi ÜDM-in 5,7%-ni təmsil etmişdir²². Balıqçılıq sənayesinin regional iqtisadiyyat üçün nisbətən aşağı əhəmiyyət daşıdığını əks etdirərək, 2013-cü il ərzində Abşeronun və Bakı şəhərinin iqtisadi regionlarında kənd təsərrüfatına, meşə və balıq ovu sektoruna cəlb olunmuş kiçik müəssisələrin sayı, müvafiq qaydada, bütün sektorlar boyu ümumi müəssisələrin 5% və 1%-dən azını təşkil etmişdir (Cədvəl 6-1).

3Ö Seysmik Tədqiqat Sahəsi boyu kommersiya məqsədilə balıq ovu bir neçə hüquqi şəxs və fərdi şirkət tərəfindən həyata keçirilir. Aşağıdakı Şəkil 6.15-də ETSN-nin lisenziya verdiyi balıqçılıq sahəsi¹⁸ üçün lisenziya verilmiş balıqçıların sayı və məlum sayda lisenziya almış balıqçıların yaşadığı icmalar göstərilir.

3Ö Seysmik Tədqiqat Sahəsinin daxilində kommersiya məqsədilə iki növ balıqçılıq fəaliyyətinin həyata keçirildiyi başa düşülür: (ağır tonnajlı gəmilərdən istifadə edilərək) dənizdə kommersiya məqsədilə balıq ovlanması və (orta ölçülü gəmilərdən istifadə edilərək) sahilə yaxın zonada kiçik miqyaslı balıqçılıq fəaliyyəti. Bu kommersiya məqsədilə balıqçılıq növləri (o cümlədən, balıqçılıq metodları, avadanlıqlar və ovlanan əsas növlər) aşağıdakı Bölmə 6.6.3 və Bölmə 6.6.4-də təsvir edilmişdir.

²² Azərbaycan Respublikasının Dövlət Statistika Komitəsi, Kənd Təsərrüfatı. Bu saytdan əldə oluna bilər: <http://www.stat.gov.az/source/agriculture/indexen.php> İstifadə edilib: Avqust 2015-ci il

Şəkil 6.153Ö Seysmik Tədqiqat Sahəsinin daxilində və yaxınlığında lisenziyalı balıq ovu sahələri¹⁸ və lisenziyalı balıqçıların yaşadığı icmalar



6.6.3 Dənizdə kommersiya məqsədilə balıq ovu

Dənizdə kommersiya məqsədilə balıq ovlamaq üçün poladdan hazırlanmış, təxminən 30m uzunluğu və 5m eni olan ağır tonnajlı balıqçılıq gəmilərindən istifadə olunur. Bir qayda olaraq, bu növ gəmilər göyertədə buz mühafizə vasitələri ilə təchiz olunur. 80-120m dərinlikdə tutulan ançous kilə populyasiyasının azalması ilə əlaqədar olaraq, balıqçılıq gəmiləri 20-40m daha dərinə kilə ovlamaq üçün metodlarında düzəliş etmişdir.

Bir qayda olaraq, dənizdə kommersiya məqsədilə balıq ovlamaq üçün istifadə olunan metodlar və avadanlıqlar aşağıda təsvir edilir:

- **Sualtı elektrik işıqlandırma metodu:** Elektriklə işıqlandırma kilə ovlamaq üçün Xəzər dənizində istifadə edilən ən çox yayılmış metoddur. Işıqlandırma sisteminin cəlb etdiyi kilələr konusvari torba-torlardan, mərkəzdənqəçən balıq nasoslarından və ya pnevmatik qaldırıcılardan (kilə ovu üçün ən ümumi metoddur) istifadə edilərək ovlanır;
- **Balıq nasosları və pnevmatik qaldırıcılar:** Gəminin göyertəsində quraşdırılmış balıq nasoslarından ibarət olan balıq ovu metodudur. Balıqlar işıqlandırma metodundan istifadə edilərək cəlb olunur və sonradan nasosla sorulur. Balıq populyasiyasının konsentrasiyası yüksək olduqda xüsusilə səmərəli olan bu metod balıqçıların iştirakı olmadan həyata keçirilir; və
- **Konusvari balıq torları:** Bu metod qayıqdan torların atılmasından və balıqların əhatəyə alınmasından ibarətdir. Sudan qaldırılmazdan qabaq tor təxminən 5-10 dəqiqə müddətində suyun altında qalır. Konusvari torlardan suyun maksimum 20-90m dərinliklərində istifadə edilir.

Bir qayda olaraq, dənizdə balıq ovu üçün istifadə olunan balıqçılıq tralları və nevodlu trallardır. Bu gəmilərin ümumi xüsusiyyətləri aşağıdakı kimidir:

- **Balıq ovu tralları:** əsasən tral torlardan istifadə edilərək açıq dənizdə balıq tutmaq üçün layihələndirilmişdir. Azərbaycanın ərazi sularında balıq təsərrüfatı üçün əhəmiyyət daşıyan kilələrin ovlanması üçün tral torlardan istifadəyə icazə verilmir; və
- **Nevodlu trallar:** torba-torlar (dənizdibi tor) vasitəsilə balıq tutmaq üçün layihələndirilib və Azərbaycanda istifadə edilən gəmilərin növüdür. Bir qayda olaraq, gəmilər müxtəlif alətlər, o cümlədən, balıq nasosları, konusvari torba-torlar və elektrik işıqlandırma sistemi ilə təchiz edilir. Azərbaycanda və yalnız kilə ovu üçün konusvari balıq ovu torlarından istifadəyə icazə verilir.

Şəkil 6.15-də təsvir edilən Makarov Bankası kilə ovlanan sahədir. Xəzər dənizinin Azərbaycan sektorunda hazırda kilə ovu ilə məşğul olan beş kommersiya gəmisi mövcuddur. Bu gəmilərin dördü Azərbaycanın cənubundakı Lənkəran limanında yerləşir və oradan yola düşür və əsasən İranın sərhəd sularının yaxınlığında (əsasən Kurkamen, Borisov və Qaragedova bankalarının daxilində) fəaliyyət göstərir. Qeyd olunan gəmilərin daha uzağa (yəni, Xəzər dənizinin Azərbaycan sektorunun şimalına) səfər etməsi maliyyə cəhətdən mümkün deyil. "Caspian Fish" şirkətinə məxsus olan yerdə qalan gəmi (LTRV-50 "Şəhriyar") Pirallahı adasında yerləşir və oradan dənizə çıxır. Belə başa düşülür ki, gəmiyə verilən lisenziyaya görə Pirallahı adasının və (3Ö Seysmik Tədqiqat Sahəsindən cənubda 50km və 100km arasında yerləşən) Kornilov, Pavlov və Qaragedov bankalarının arasındakı sularda 12 aylıq müddət ərzində maksimum 6 balıqçıdan ibarət olan heyət yerləşdirilə və 25 ton kvota əsasında adi kilə ovlana bilər¹⁸. Noyabr və mart ayları arasında bu gəmi ayda iki dəfə bir həftəyə qədər müddətdə (gəminin yanacaq tutumu ilə məhdudlaşır) və əsasən Makarov bankasında fəaliyyət göstərir. Balıq ovu konusvari torlardan və elektrik işıqlandırmadan istifadə edilərək yalnız gecə vaxtlarında aparılır²³.

6.6.4 Sahilyanı zonada kiçik miqyaslı balıq ovu

Dürəluminiumdan və ya taxtadan hazırlanmış orta ölçülü, kiçik tonnajlı, təxminən 5m uzunluğu və 2m eni olan gəmilərdən istifadə olunaraq sahilyanı zonalarda kiçik miqyaslı balıqçılıq fəaliyyəti həyata keçirilir. Sahilyanı zonada kiçik miqyaslı balıq ovu, bir qayda olaraq, sahil xəttindən 2-3 dəniz mili məsafədə həyata keçirilir. Balıqçıların kiçik miqyaslı balıqçılıq fəaliyyəti ilə məşğul olmasına icazə verilən balıq ovu sahələri ETSN tərəfindən təqdim edilən balıqçılıq lisenziyalarında müəyyənləşdirilmişdir. Kiçik miqyaslı balıqçılıq fəaliyyəti aktiv və passiv balıq ovu metodlarından

²³ Mehman Axundov, 2015, *Şəxsi yazışma*.

istifadə edilərək aparılır. Aktiv metodlar qayıqdan atılan və yığılan torların istifadəsindən ibarət olduğu halda passiv metodlar əsasən stasionar balıq tələlərinin istifadəsi ilə təmsil olunur. 3Ö Seysmik Tədqiqat Sahəsindəki kiçik miyaslı balıq ovu ilə məşğul olan balıqçılar, bir qayda olaraq, aşağıdakı alətlərdən istifadə edir:

- **Balıq torları:** 3Ö Seysmik Tədqiqat Sahəsində ən çox qurma torlardan və nevodlardan istifadə edilir. Qurma torlar və nevodlar əsasən 2-3m dərinlikdə yerləşdirilir. Torlar 5 və 8m arasında dəyişən müxtəlif dərinliklərdə qurulur. Torların uzunluğu 18-25m-dir və dənizdibində yerləşmir.
- **Stasionar nevodlar:** Adətən stasionar torlar 1km-dən artıq olmur və bir qayda olaraq, birbaşa dənizdibində yerləşdirilmiş postlar ilə sahil xəttindən başlayır. Postlar 1,5m-dən 2,5m qədər dəyişən müxtəlif dərinliklərdə yerləşdirilir. Torun bir ucu dənizdibində suyun müxtəlif dərinliklərində yerləşdirilir və bir qayda olaraq, digər ucunu səthdən görmək mümkün olur.
- **Karavar və tələ növ torlar:** Bir qayda olaraq, torun bu növü 20m uzunluğunda olur və suyun 1,5m və 2,5m arasında dəyişən dərinliklərində dənizdibində postlar yerləşdirilərək, sahildən başlayır.

2015-ci il ərzində Şəkil 6.15-də təsvir edilən kimi ETSN-nin lisenziyalarına daxil edilən balıq ovu sahələri ilə əlaqədar 93 gəmiyə və həmin gəmilər ilə bağlı olan 381 balıqçıya balıq ovlamaq icazəsi verilmişdir¹⁸. Prioritet Sahələr 1, 2 və 3 boyu aparılmış sosial-iqtisadi tədqiqatın nəticəsində aşağıdakılar müəyyənləşdirilmişdir:

- Prioritet Sahələr 1 və 3-ün daxilində müsahibə aparılmış balıqçılar balıq ovunun ailələrinin gəlirinin başlıca mənbəyi olduğunu bildirmişdir;
- Tipik hədəf növlərə aşağıdakılar daxildir: siyənək, kütüm (külme), qızılı kefal, çapaq (külme), külme (Cənubi Xəzər porusu) və çəki;
- Üstünlük verilən balıqçılıq sahəsi Zirə yaxınlığında, Hövsanın şərqində və Putadan cənub-qərbdə yerləşir (Şəkil 6.15);
- Balıqçıların çoxu hər gün və ya həftədə 3-4 günədək balıq ovladıklarını bildirməklə, yüksək tələbat mövsümü mart ayından aprel ayına və sentyabr ayından noyabr ayına qədərdir. Güclü külək (təxminən 14 m/saniyə) balıqçılıq fəaliyyətlərini məhdudlaşdırır;
- Müsahibə aparılmış balıqçıların hamısı balıq ovunun kommersiya məqsədi daşdığını, bazarda satıldığını bildirmişdir; və
- Prioritet Sahə 3-də müsahibə aparılmış balıqçılar ovlanan balıqların "Caspian Fish" şirkəti vasitəsilə satıldığını bildirmişdir.

XANA 4: Sosial-iqtisadi tədqiqatın tərkib hissəsi kimi Prioritet Sahə 1-də müsahibə aparılmış balıqçıya dair nümunə.

Müsahibə aparılan balıqçı Bakı şəhərində yaşayır və 4 nəfərlik ekipajın kapitanıdır. O, balıqçılıq fəaliyyəti üçün lisenziyaya sahibdir və sahildən 2 dəniz mili məsafədə dənizə çıxaraq və Kazanka qayıqdan istifadə edərək Qaradağ sahillərində balıqçılıq fəaliyyəti ilə məşğul olur. Onun istifadə etdiyi avadanlıqlara torlar və ya barabanlı ov alətləri daxildir və ovladıkları əsas növlər: siyənək, kütüm və qızılı kefaldir (bu növlərin ovlanması üçün illik kvota ildə 6000kq-dır). Ovlanan bütün balıqlar bazarda satılır.

Onun verdiyi məlumata görə balıq ovu üçün yüksək tələbat olan mövsüm mart və aprel ayları və sonar sentyabr və noyabr ayları arasındadır. İl boyu və hava şəraitindən və mövsümdən asılı olaraq, aylıq gəlir 300 və 800 AZN arasında dəyişir (bütöv ekipaj üçün 1200 - 3200 AZN). O, (tələbatın aşağı və ya yüksək olduğu mövsümdən asılı olmayaraq) küləyin həddən artıq güclü olduğu günlərdən başqa hər gün balıq ovladığı barədə məlumat vermişdir. Ovlanan və bazarda satılan növlərin təqribi qiyməti aşağıdakı kimidir:

- Kütüm 6 AZN / kq
- Qızılı kefal 6 AZN / kq
- Siyənək 3 AZN / kq

Balıqçı ailəsinin başlıca gəlir mənbəyinin balıq ovu olduğunu bildirmişdir.

Şəkil 6.16-da Prioritet Sahə 3-də balıqçılar tərəfindən sığınacaq üçün istifadə edilən, sahilyanı ərazidə yerləşən balıqçılıq obyektləri və müşahidə olunan qayıqların növləri təsvir olunur.

Şəkil 6.16 Prioritet Sahə 3-də müşahidə olunan qayıq və tipik balıqçı sığınacağı



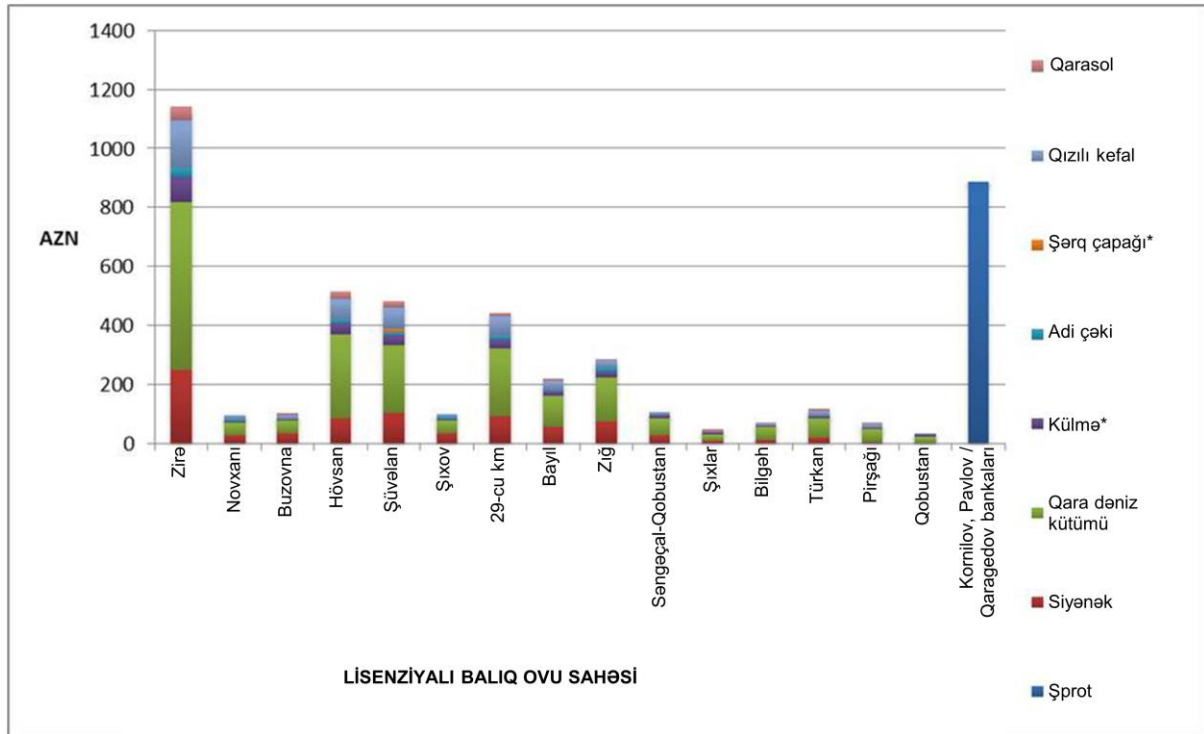
6.6.5 Balıqçılığın iqtisadi dəyəri

Hər il ETSN, bir qayda olaraq, balıqçılıq fəaliyyəti üçün bir il müddətinə qüvvədə olan lisenziyalar təqdim edir. Lisenziyada balıqçılıq firması və ya fərdi balıqçılar üçün balıq ovu sahəsinə görə (ümumi adı ilə təyin olunan) növlər üzrə balıq ovu kvotası müəyyənləşdirilir (Bölmə 6.6.1 və Cədvəl 6.3-ə baxın).

ETSN tərəfindən 2015-ci ildə verilmiş balıq ovu üçün kvotaların¹⁸ və Azərbaycan Elmi-Tədqiqat Balıq Təsərrüfatı İnstitutu tərəfindən təqdim edilmiş balıq növlərinə görə təqribi bazar qiymətlərinin²⁴ əsasında (Bölmə 0-də müəyyənləşdirilmiş və Şəkil 6.15-də təsvir edilmiş) balıqçılıq sahəsi üçün balıqçılıq fəaliyyətlərinin iqtisadi dəyəri hesablanmış və Şəkil 6.17-də təsvir edilmişdir.

²⁴Azərbaycan Respublikasında hüquqi və fiziki şəxslər üçün balıq növlərinin qiyməti (AZN / ton): Kilə (14.2); şprot/siyənək (35.5); kefal (28.4); adi çəki (28.4); Azərbaycan külmesi (28.4); çəki (56.8); Xəzər iynəbalığı (71); dəniz sıfı (56.8); Qara dəniz külmesi (71); şamayı (71); qarasol (28.4); xərçəngkimilər (71); digər balıq növləri (28.4)

Şəkil 6.17 2015-ci il üçün balıq kvotalarına və növlərinə görə balıqçılıq fəaliyyətlərinin iqtisadi dəyəri^{25,26}



Şəkil 6.15-də təsvir edildiyi kimi ETSN tərəfindən təqdim edilən məlumatlara əsasən¹⁸ Hövsan və Şüvəlandan sonra Zire lisenziyalı balıqçıların daha çox olduğu (100 nəfərdən artıq) balıqçılıq sahəsidir.

6.6.6 Mövsümlilik və alternativ fəaliyyətlər

Xəzər dənizinin Azərbaycan sektorunda kommersiya məqsədilə balıq ovunda, həmçinin, sahiləni zonada kiçik miqyaslı fəaliyyətdə mövsümi dəyişikliklərin xülasəsi aşağıda təqdim olunur:

- **Dekabrdan fevrala qədər** – əlverişsiz qış hava şəraitinə görə orta səviyyədən aşağı səviyyəyə qədər göstəriciləri olan fəsildir. Bir qayda olaraq, balıq ovu kommersiya məqsədilə balıq ovlayan donanmanın 50%-i və ya az hissəsi tərəfindən həyata keçirilir;
- **Martdan aprele qədər**–balıqları cəlb etmək üçün elektrikle işıqlandırmanın xüsusilə effektiv olduğu tutqun, buludlu hava şəraitlərində balıq ovunun xüsusilə əlverişli olduğu yüksək tələbat mövsümüdür;
- **Maydan iyuna qədər** – kilə növlərinin kürü tökdüyü və Şimalı və Cənubi Xəzərə miqrasiya etdiyi aşağı göstəricili fəsildir;
- **İyuldan avqusta kimi** – aydın və buludsuz hava şəraitinə görə orta – aşağı fəsildir; və
- **Sentyabrdan noyabra qədər**– balıqları cəlb etmək üçün elektrikle işıqlandırmanın xüsusilə effektiv olduğu tutqun, buludlu hava şəraitlərində balıq ovunun xüsusilə əlverişli olduğu yüksək tələbat mövsümüdür.

Ümumiyyətlə, dəyişən hava şəraitinə görə ağır tonnajlı balıqçılıq gəmiləri, həmçinin, daha kiçik sahiləni balıqçılıq qayıqları may-sentyabr ayları ərzində nisbətən və qışda (dekabr-mart aylarında) qısa müddət (bir neçə gün) ərzində boş dayanır. Müsahibə aparılmış kiçik miqyaslı balıq ovu ilə

²⁵Bu diaqramı almaq üçün lisenziya verilmiş balıqçılıq sahəsi balıqçıların və hüquqi şəxslərin hər biri üçün balıq növlərinə görə təyin edilmiş kvotaı əlavə etmiş və əsas götürmüşdür. Bundan sonra balıqların növlərinə və balıq ovu sahələrinə görə ümumi məbləğ Azərbaycan Respublikasının hüquqi və fiziki şəxslərinə müvafiq bir ton çəkiyə və balıq növlərinə görə qiymətlərə vurulmuşdur

²⁶Hesabatın tərtib edildiyi zaman külme və çapağın bir tonunun qiyməti barədə məlumat olmamışdır. Buna görə, Azərbaycan Elmi-Tədqiqat Balıq Təsərrüfatı İnstitutu tərəfindən "digər balıq növləri" üçün təyin qiymət (28,4 AZN/ton) əsas götürülmüşdür

məşğul olan balıqçılar yüksək və aşağı tələbat mövsümlərinin yuxarıdakılara uyğun olduğunu bildirmişdir; bununla belə, onlar balıqçılıq fəaliyyətlərinin il boyu həyata keçirildiyi barədə məlumat vermişdir. Küləkli günlərin kiçik miqyaslı balıqçılıq fəaliyyəti ilə məşğul olan balıqçıların fəaliyyətlərini dayandıracağı yeganə günlər olacağı barədə məlumat verilmişdir.

Aşağı tələbat mövsümü ərzində sosial-iqtisadi vəziyyətlərini və ailələrinin gəlirlərini təmin etmək üçün balıqçılar tərəfindən alternativ iqtisadi fəaliyyətlər, o cümlədən aşağıdakılar yerinə yetirilmişdir²¹:

- Gəmilərə texniki xidmət və ya onların əsaslı təmiri;
- Balıq ovu alətlərinin təmiri və ya hazırlanması;
- Balıq ovu alətlərinin satışı;
- Tikinti sektorunda fəhlə qismində müvəqqəti işə düzəlmə; və
- Ərzaq və kənd təsərrüfatı məhsulları satılan kiçik miqyaslı özəl mağazalar.

6.6.7 Balıqçılıq təsərrüfatı müəssisələri

Bu növ təşkilatların idarə olunması üçün tənzimləyici orqan olmadığından, Azərbaycanda olan balıqçılıq müəssisələri özəl idarəçiliyə meyllidir. Balıqçılıq müəssisələri balıq təsərrüfatı sektoru ilə əlaqədar dövlət tərəfindən qəbul edilən qərarlarda iştirak etmir. Müxtəlif balıqçılıq müəssisələri arasında əməkdaşlıq iqtisadi səviyyədə həyata keçirilir; bununla belə, bu müəssisələr dövlətdən hər hansı subsidiyalar, dəstək və ya vergi güzəştləri almır. Sosial-iqtisadi tədqiqat ərzində müsahibə aparılmış balıqçıların bəzisi Azərbaycanın Ovçular və Balıqçılar Cəmiyyəti adlanan təşkilatının üzvləri olmuşdur.

6.6.8 Balıq təsərrüfatında təmayüllər

2012-ci ilədək kommersiya məqsədilə ovlanmasına icazə verilən yeganə balıq növü olan kilə tarixən Azərbaycanda kommersiya məqsədilə ovlanan əsas növ olmuşdur. 2001-ci ildən etibarən kilə ehtiyatlarının azalmasına görə ançous kilənin kommersiya məqsədilə ovlanması son 12-15 il ərzində tədricən azalmışdır. Ançous kilə ehtiyatlarının azalmasına görə ETSN tərəfindən kommersiya məqsədilə balıq ovlamaq üçün verilən lisenziyalarda bu yaxınlarda (2012-2015-ci illər arasında) dəyişiklik aparılması nəticəsində daha iri kilə ovlayan gəmilərə verilən lisenziyaların sayı azaldılmışdır. Buna paralel olaraq, digər balıq növləri və kiçik qayıqlar üçün verilən lisenziyaların sayı artmışdır.

Azərbaycanda həmçinin, balıq ehtiyatlarının mühafizəsinə dair qanunvericilik ilə əlaqədar qeydə alınmış pozuntuların sayında azalma müşahidə edilmişdir. Bu dəyişikliyin ehtimal olunan səbəbi ETSN-nin Su Hövzələrində Bioloji Resursların Artırılması və Mühafizəsi Departamentinin son 3-5 il ərzində pozuntu hallarına qarşı cinayət işi açaraq fəaliyyətini təkmilləşdirməsi, nəre balıqlarının təbii ehtiyatlarının (o cümlədən, bölgənin, nərenin, Şimali Xəzər uzunburununun, kələmonun) azalması və bu qadağan edilmiş növlərin qanunsuz ovlanması hallarının müvafiq qaydada azalması olmuşdur.

6.7 Turizm və istirahət

6.7.1 Turizm və istirahət biznesi

Bölmə 6.5-də təsvir edildiyi kimi 3Ö Seysmik Tədqiqat Sahəsinin sahilyanı ərazisi boyu istirahət məqsədilə torpaqdan istifadəyə Prioritet Sahə 1-in daxilində yerləşən Bibiheybət yaxınlığında yeni inşa edilmiş Bakı Su Oyunları Mərkəzi daxil olmaqla, digər obyektlər ilə birlikdə çimərlik klubları, otellər, kafelər və restoranlar daxildir. Prioritet Sahə 2-nin daxilində Abşeron Milli Parkının girişindən başqa istirahət obyektləri mövcud deyil.

Sosial-iqtisadi tədqiqat zamanı Prioritet Sahə 1 və 3-ün daxilində yerləşən bəzi kafelərin, restoranların və otellərin sahibləri ilə müsahibə aparılmışdır. Prioritet Sahə 1-in daxilində müştərilərin əsasən neft və qaz sənayesi əlaqədar yerli sakinlərdən və xarici müsafirlərdən ibarət olması barədə məlumat verilmişdir. Prioritet Sahə 3-də müştərilərin turistlərdən, xarici müsafirlərdən, Bakı sakinlərindən və Günəşli, Hövsan, Əhmədli və Türkan qəsəbələrinin sakinlərindən ibarət olması barədə məlumat verilmişdir.

Prioritet Sahə 1

Sosial-iqtisadi tədqiqat zamanı əldə edilmiş məlumata əsasən, işlə təmin olunan şəxslərin sayı beş nəfərdən iyirmi nəfərə qədər dəyişməklə, otellər və restoranlar gün ərzində 5-dən 150-yə qədər müştəriyə xidmət göstərir. Turizm mövsümü ərzində (maydan oktyabra qədər) yüksək tələbat mövsümünə uyğun olaraq işçi qüvvəsi, bir qayda olaraq, dəyişmişdir. Dənizin sahilində yerləşən otellər, hətta dövlət torpağı olsa belə, istirahətyerlərinin tərkib hissəsi kimi yaxınlıqdakı çimərlik və sahilyanı ərazilərdən də istifadə etmişdir.

XANA 5: Zurucda aparılan sosial-iqtisadi tədqiqatın tərkib hissəsi kimi baş çəkilmiş restorana nümunə

Müsaibə aparılan şəxsin verdiyi məlumata görə onun restoranı əsasən yerli sakinlərə iaşə xidməti göstərir və həmçinin, ümumi iaşə xidmətlərini təmin edir. Onun bütöv iş günü işləyən əməkdaşı vardır, lakin may ayından oktyabr ayına qədər olan yüksək tələbat müddəti ərzində yüksək tələbat cavab vermək üçün 10 nəfər əlavə işçi götürür. Aşağı tələbat mövsümündə aylıq gəliri 1000 və 3000 AZN arasında dəyişdiyi halda, o, yüksək tələbat mövsümü ərzində ayda 2000 və 5000 AZN arasında gəlir əldə edir.

Prioritet Sahə3

Prioritet Sahə 3-də istirahət mərkəzlərinin sahibləri ilə aparılmış müsahibələr nəticəsində onların turistlərə, xarici qonaqlara, (Günəşli, Hövsan, Əhmədli və Türkan qəsəbələrinin) yerli sakinlərinə və Bakı şəhərinin sakinlərinə xidmət göstərdiyini müəyyənləşdirilmişdir. Müşahidə olunan biznes müəssisələrinə restoranlar, kafelər, çayxanalar və istirahət yerləri daxil olmuşdur.

Müsaibə aparılmış otellərin və restoranların tutumu, 40 yerdən 100 yerə qədər dəyişməklə, 10 otaq və 30 otaq və ya çadır (pavilyon) arasında olmuşdur. Yüksək tələbat mövsümü ərzində işçilərin sayı 13 nəfərə qədər artdığı halda aşağı tələbat mövsümü ərzində daha kiçik müəssisələrdə bir və ya iki nəfər tam iş günü işləyən işçi ola bilər. Dənizin sahilində yerləşən otellər günəş vannası qəbul etmək üçün yaxınlıqdakı çimərlik və sahilyanı ərazilərdən də istirahət məqsədilə istifadə etmişdir.

XANA 6: Prioritet Sahə 3-ün qərbində yerləşən sosial-iqtisadi tədqiqatın tərkib hissəsi kimi müsahibə aparılmış turizm biznesinə nümunə - Hövsanda Tropikanka kafesi

Müsaibə alınan şəxs bildirmişdir ki, onun istirahət mərkəzində əsasən Günəşli, Hövsan və Əhmədli icmalarının ailələrinə və yerli sakinlərinə iaşə xidməti göstərilir. İstirahət mərkəzində həmçinin, müştərilər üçün 15-ə yaxın günəşdən qorunma köşkləri inşa edilmiş çimərlikdən istifadə etmək mümkündür. Çimərlikdən balıq ovunun daxil olmadığı istirahət fəaliyyətləri üçün istifadə edilir. Məlumata görə yüksək tələbat mövsümü iyul ayından avqust ayına qədərdir.

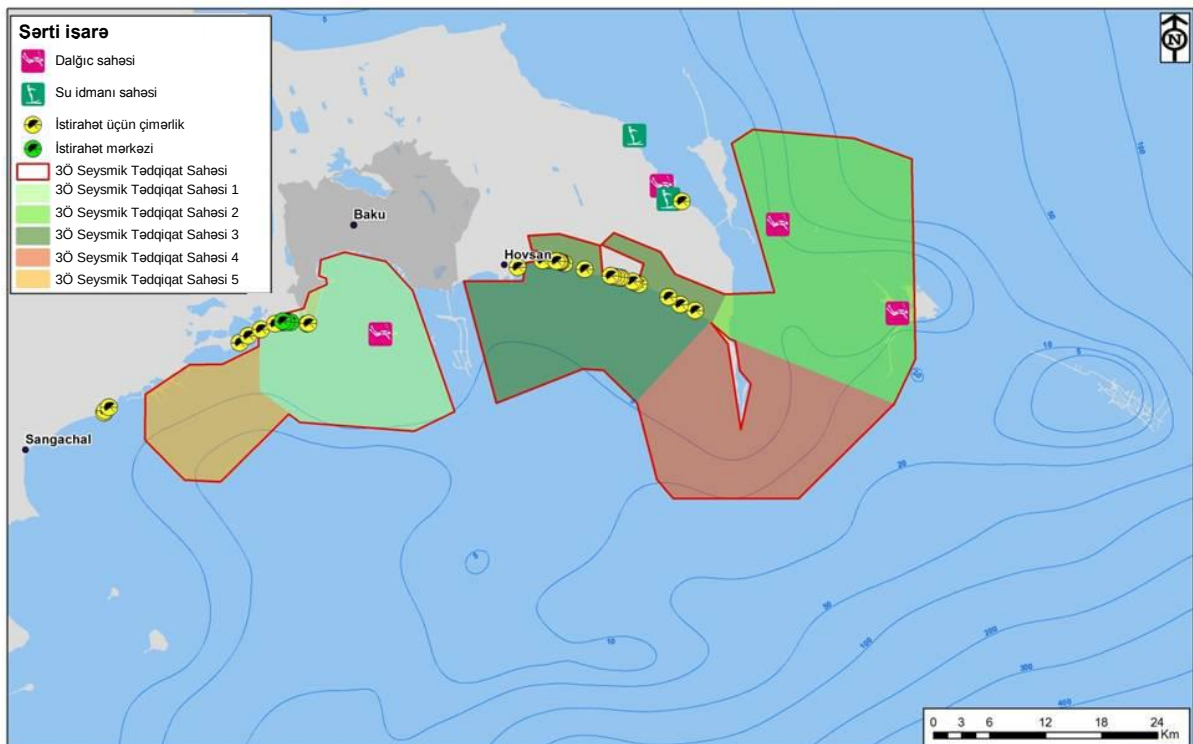


6.7.2 İstirahət, su oyunları və dalgıç

Sosial-iqtisadi fəaliyyətlər ərzində sahilyanı zona boyu çimərliklərdə aparılmış müşahidələr göstərmişdir ki, Abşeron regionunun sahilyanı əraziləri boyu istirahət fəaliyyətləri və su oyunları (o cümlədən, dalma, üzgüçülük və kayt serfinq) üçün istifadə olunan bir neçə sahə mövcuddur və xüsusilə çimərlik klubların və otellərin istifadəçiləri tərəfindən istifadə olunur. Tədqiqat aparılan zaman (2015-ci ilin noyabr ayında) qış mövsümünə görə bu fəaliyyətlər ilə məşğul olan insanlar müşahidə olunmamışdır.

İstirahət məqsədilə suya dalmanın Xəzər dənizinin Azərbaycan sektorunda yayılmış istirahət fəaliyyəti olması məlum olmadığından Abşeron regionunun Şəkil 6.18-də təsvir edilən sahələrində dalgıç fəaliyyətlərini həyata keçirən üç dalgıç klubu fəaliyyət göstərir. 3Ö Seysmik Tədqiqat Sahəsinin daxilində dalgıç fəaliyyətləri Prioritet Sahə 1-in daxilində Böyük Zirə adasının yaxınlığında (Bakı körfəzindən bir qədər cənubda) və Prioritet Sahə 2-nin daxilində Çilov və Kiçik Tava adalarının yaxınlığında həyata keçirilir. Abşeron yarımadasının şərqindəki sahələr ilə müqayisədə Böyük Zirə adasına daha az baş çəkildiyi və həmin adadan ümumiyyətlə, oraya qayıq ilə səfər edən təcrübəli dalgıçlar tərəfindən istifadə edildiyi başa düşülür. Qış ayları ərzində daha az məşhur olduğuna və küləkli və ya tufanlı havalarda həyata keçirilmədiyinə baxmayaraq, dalgıç fəaliyyətinin il ərzində həyata keçirildiyi məlumdur.

Şəkil 6.18 3Ö Seysmik Tədqiqat Sahəsinin daxilində və yaxınlığında istirahət sahələri və məlum dalgıç sahələri



6.8 Gəmiçilik, limanlar və mövcud dəniz infrastruktur

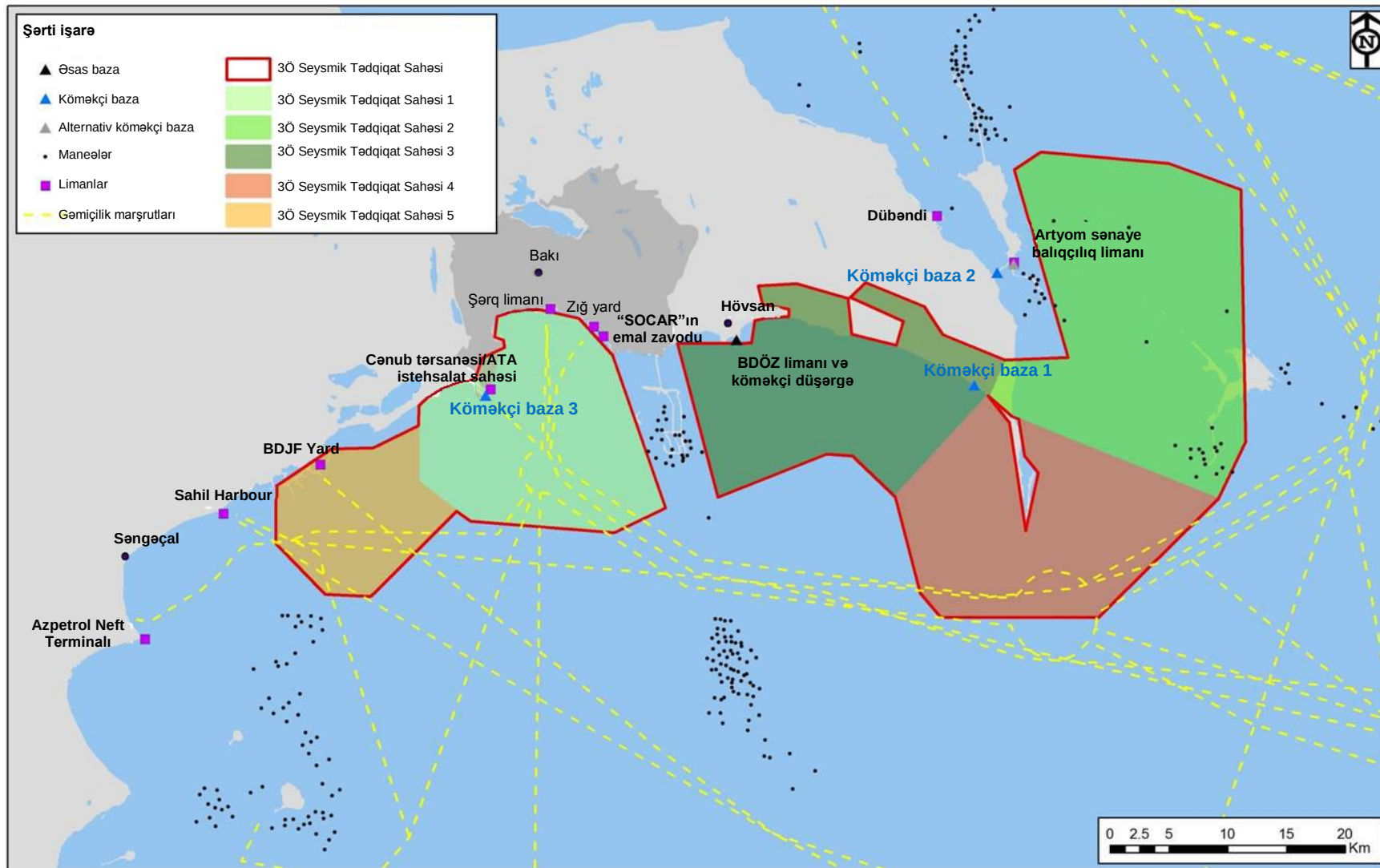
Azərbaycanın başlıca kommersiya limanları Abşeron yarımadasında və Bakı şəhərinin yaxınlığında yerləşir. Mərkəzi və Cənubi Xəzər dənizinin sularında gəmiçilik fəaliyyətlərinə yük daşımaları, sənişin gəmiləri, elmi-tədqiqatlar və neft və qaz sənayesinə dəstək üçün digər gəmi marşrutları daxildir.

Azərbaycanın başlıca kommersiya limanları Abşeron yarımadasında və Bakı şəhərinin yaxınlığında yerləşir. Mərkəzi və Cənubi Xəzər dənizinin sularında gəmiçilik fəaliyyətlərinə kommersiya ticarəti, sənişin daşımaları, dənizdə neft və qaz sənayesinə dəstək üçün elmi-tədqiqat və təchizat gəmiləri ilə aparılan əməliyyatlar daxildir. Əsas gəmiçilik marşrutları, limanlar və maneələr (məsələn, istismarda olan və ya tərk edilmiş neft və qaz obyektləri) Şəkil 6.19-da təsvir edilmişdir. AYDH 3Ö Seysmik

Tədqiqat Sahəsinin mərkəzindən keçən Bakı-Türkmənbaşı və Bakı-Çələkən gəmiçilik marşrutları daxil olmaqla, AYDH 3Ö Seysmik Tədqiqat Sahəsindən keçən üç gəmiçilik marşrutu mövcuddur.

3Ö Seysmik Tədqiqat Sahəsinin daxilində həm istismarda olan, həm də tərk edilmiş keyfiyyətsiz naviqasiya işıqları və nişanları olan neft və qaz infrastrukturu mövcuddur. Səngəçal Terminalını dənizdə AÇG və Şahdəniz platformaları ilə birləşdirən sualtı boru kəmərləri də mövcuddur.

Şəkil6.193Ö Seysmik Tədqiqat Sahəsinin yaxınlığında gəmi marşrutları, limanlar və maneələr



6.9 Zəif qruplar

Ayrı-ayrı fərdlər əlilliyə, yaşa, savadsızlığa və həmçinin, dolanışiq vəziyyətlərinin çətin olmasına görə zəif hesab oluna bilər. Zəif qruplar o qruplardır ki, hər hansı mənfi dəyişiklik onların ailələrinin gəlirinə, əqli rifahına və ərzaq təminatına ölçüsüz təsirlər ilə nəticələnə bilsin.

Sosial-iqtisadi tədqiqat ərzində toplanmış məlumatlara əsasən təsirə məruz qala bilən bəzi icmalarda zəif qruplar və zəiflik xüsusiyyətləri aşağıdakı Cədvəl6.4-də təqdim edilmişdir.

Cədvəl6.43Ö Seysmik Tədqiqat Sahəsinin daxilində yerləşən icmaların zəiflik xüsusiyyətləri

Community	Key Şəkil	Vulnerability Characteristics
Bibiheybət	Əhali: 1000 - 1200 Qadın başçısı olan ailələr: 40-50nəfər Yaşlılar: Əhalinin 30%-i Əlillər: 30-50	Bibiheybətəxminən 1000-1200 nəfərdən ibarət olan icmadır. İcmaya daxil olan ailələrdən təxminən 40-50-sinin başçısı qadındır. İşğal altında olan Zəngilan rayonunun bir sıra məcburi köçkünləri (MK) bu ərazidə məskunlaşmışdır. İcmanın tərkibində çoxlu yaşlılar və təxminən 30-50 nəfər əlillik dərəcəsi olan şəxs vardır.
Hövsan	Əhali: 45,000 Qadın başçısı olan ailələr: 20-25% Yaşlılar: məlum deyil Əlillər: məlum deyil	Hövsanqəsəbəsi təxminən 45000 nəfərdən və 150 bağ evindən ibarət olan qəsəbədir. İcmanın tərkibində olan ailələrdən təxminən 20-25%-nin başçısı qadındır. İcmada çoxlu sayda yaşlılar vardır.
Yeni Türkan	Əhali: 2,000 Qadın başçısı olan ailələr: 3% Yaşlılar: 20% Əlillər: məlum deyil	Yeni Türkanqəsəbəsi təxminən 2000 sakini olan icmadır. Başçısı qadın olan yalnız çox az sayda ailə var. Bu ailələrin əhalinin 3%-ni təşkil etdiyi hesablanmışdır. İcmada çoxlu sayda yaşlılar vardır. Onların qəsəbə əhalisinin təxminən 20%-ni təşkil etdiyi hesablanmışdır. Məsahibə alınan şəxslər əlilliyi olan şəxslərin sayını bildirməmişdir.
Zirə (Zirəbağları)	Əhali: 120-160 Qadın başçısı olan ailələr: aşağı nisbət Yaşlılar: yüksəkdir Əlillər: aşağıdır (bir neçə nəfər)	Zirəbağlarıqəsəbəsinin təxminən 120-160 sakini olan icmadır. Torpaq sahələri 1985-ci ildə bağ evlərinin inşası məqsədilə Səhiyyə Nazirliyi tərəfindən səhiyyə işçilərinə "hədiyyə" edildiyindən icmada həkimlərin sayı çox yüksəkdir. İcmada çoxlu sayda yaşlı və pensiyaya çıxmış şəxslər, həmçinin, ərazidə yalnız mövsümdən-mövsümə yaşayan şəxslər var. İcmanın uzaqda yerləşməsinə görə orada yaşayan gənclərin sayı azdır. İcmada yalnız çox az sayda başçısı qadın olan ailələr və əlillik dərəcəsi olan şəxslər vardır.